

INŠTITUT RS ZA SOCIALNO VARSTVO
SOCIAL PROTECTION INSTITUTE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

SMERNICE ZA DELO NA PODROČJU POSVOJITEV

Ljubljana, april 2019

Naročnik: **Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Direktorat za družino**
Štukljeva cesta 44
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri naročniku: Tanja Oberski

Št. pogodbe: 2611-18-050238

Izvajalec: **Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo**
Tržaška 2
1000 Ljubljana

Skrbnik naloge pri izvajalcu: dr. Polona Dremelj

Naslov poročila: **Priprava strokovnih smernic za delo na področju posvojitvev, končno poročilo**

Avtorice poročila: dr. Polona Dremelj
Jasmina Rosič, mag. soc. del.
dr. Andreja Črnak Meglič
mag. Barbara Kobal Tomc

Št. poročila IRSSV 01/2018

Datum izdaje poročila: 1. 4. 2019

Izdaja: 03

Kopije: Skrbnik naloge na MDDSZ
Skrbnica pogodbe na MDDSZ
Arhiv IRSSV
Prosti izvodi z dovoljenjem naročnika.

Odgovorna oseba: Mag. Barbara Kobal Tomc, direktorica IRSSV

ZAHVALA SODELUJOČIM

Za sodelovanje pri nastajanju smernic se zahvaljujemo vsem sodelujočim, s katerimi smo opravili intervjuje: Tini Hudobivnik (CSD Gorenjska, enota Kranj), Karin Kohont Brotschneider (CSD Maribor, enota Maribor Tezno), dr. Viktoriji Bevc in Mariji Podbevšek Kališnik (obe Društvo Deteljica), doc. dr. Nini Mešl (Fakulteta za socialno delo), Uršuli Bizant (CSD Gorenjska, enota Radovljica in Študijsko-raziskovalni center za družino) ter Nataši Ličina, Ireni Lešnik in Zinki Kokol (vse CSD Spodnje Podravje, enota Ptuj).

Nekateri uporabljeni izrazi, zapisani v moški ali ženski slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženske in moške.

Besedilo ni lektorirano. Objava besedila in podatkov (v celoti ali deloma) je dovoljena le z navedbo vira.

KAZALO

1. UVOD	6
1.1. Metodološka izhodišča.....	8
2. SMERNICE ZA DELO NA PODROČJU POSVOJITEV	10
2.1. Delo strokovnih delavk CSD z osebami, ki želijo posvojiti otroka	12
2.1.1. SPREJEM IN PREUČITEV PISNE PRIJAVE, S KATERO PRIJAVITELJI IZRAZIJO ŽELJO ZA POSVOJITEV - formalni postopek.....	12
2.1.2. INVIDIVUALNA PRIPRAVA NA POSVOJITEV - smernice za delo strokovnih delavk CSD.....	15
2.1.3. SKUPINSKE PRIPRAVE NA POSVOJITEV - smernice za delo strokovnih delavk CSD	24
2.2. Delo strokovnih delavk CSD z drugimi udeleženi v postopku posvojitve	32
2.2.1. POSVOJITEV - formalni postopek.....	32
2.2.1.1. STROKOVNO DELO Z BIOLOŠKIMI STARŠI V POSTOPKU POSVOJITVE	33
2.2.1.2. STROKOVNO DELO Z OTROKOM V POSTOPKU POSVOJITVE.....	34
2.2.1.3. STROKOVNO DELO Z OTROKOM V PRIMERU PREHAJANJA IZ REJNIŠKE DRUŽINE V POSVOJITELJSKO DRUŽINO	35
2.2.1.4. PRIPRAVA POSVOJITELJSKE DRUŽINE, NAMESTITEV OTROKA V DRUŽINO Z NAMENOM POSVOJITVE.....	36
2.2.1.5. ODLOČITEV O POSVOJITVI OTROKA	38
2.2.1.6. SPREMLJANJE PO DOKONČNI POSVOJITVI	39
2.2.1.7. DELO STROKOVNIH DELAVK PRI ENOSTRANSKI POSVOJITVI	40
2.2.2. DELO Z BIOLOŠKIMI STARŠI V POSTOPKU POSVOJITVE - smernice za delo strokovnih delavk CSD... ..	43
2.2.3. DELO Z OTROKOM V POSTOPKU POSVOJITVE - smernice za delo strokovnih delavk CSD.....	51
2.2.3.1. DELO Z OTROKOM PRI PREHAJANJU IZ REJNIŠKE V POSVOJITELJSKO DRUŽINO	54
2.2.3.2. ODPRTOST POSVOJITVE	55
2.2.4. MEDNARODNE POSVOJITVE - formalni postopki	57
2.2.4.1. POSTOPEK MEDDRŽAVNE POSVOJITVE PO MKVO	59
2.2.4.2. POSTOPEK MEDDRŽAVNE POSVOJITVE PO ZAKONU O MEDNARODNEM ZASEBNEM PRAVU IN POSTOPKU.....	60
2.2.5. MEDNARODNE POSVOJITVE - smernice za delo z osebami, ki želijo posvojiti otroka iz tujine.....	62
2.2.5.1. DELO S POSVOJITELJSKO DRUŽINO PO POSVOJITVI	68
4. PRIPOROČILA ZA DELO NA PODROČJU POSVOJITEV	69
5. VIRI	73

6. PRILOGE	76
Priloga 1: Vprašalnik za kandidate za posvojitev (CSD Gorenjska, CSD Maribor)	76
Priloga 2: Anamnestični podatki o novorojencu (CSD Gorenjska, enota Kranj)	84
Priloga 3: Posvojitev tujega otroka v odsotnosti mednarodnih pogodb - primer Ruske federacije	87
Priloga 4: Postopek posvojitve tujega otroka na podlagi bilateralnega sporazuma - primer Makedonije	93
Končne opombe	97

1. UVOD

Posvojitev otroka je pomemben socialno-varstveni ukrep države z namenom, da zaščiti otroka, ki iz kakršnihkoli razlogov ne more živeti s svojimi starši ali mu ti ne morejo omogočiti zdravega psihičnega in telesnega razvoja (Bevc, 2014). Temeljno izhodišče pri strokovnem delu v okviru posvojitve je, da otroku poiščemo dobre starše, ki mu bodo nudili kvalitetno socialno-čustveno oporo, ekonomsko skrb, odnosno kontinuiteto in vse druge s starševstvom povezane naloge (Zaviršek in drugi 2009:94). Bevc (2014) v skladu s tem pojasnjuje, da je glavni namen posvojitve prvenstveno korist otroka, od strokovnih služb pa se pričakuje ugotovitev otrokovih potreb, na temelju katerih le-te poiščejo ustrezne posvojitelje. Posvojitev med seboj poveže udeležene v posvojitvi, ki se pred tem dejansko niso poznali: otroka, ki je posvojen, družino, ki je posvojila otroka in družino, ki je dala otroka v posvojitev.

Namen in cilj pričujoče naloge je priprava strokovnih smernic za delo na področju posvojitve za strokovne delavce na centrih za socialno delo. Smernice smo skušali oblikovati kot strokovni priročnik za bolj enotno delo strokovnih delavcev tako na CSD kot tudi širše. Strokovne smernice vključujejo naslednje vsebine:

- Delo strokovnih delavk CSD z osebami, ki želijo posvojiti otroka (formalni postopek (sprejem in preučitev pisne prijave, s katero prijavitelji izrazijo željo za posvojitev), individualna priprava na posvojitev, skupinska priprava na posvojitev).
- Delo strokovnih delavk z ostalimi udeleženi v postopku posvojitve (formalni postopek, delo z biološkimi starši, delo z otrokom, mednarodne posvojitve).
- Priporočila za delo na področju posvojitve.

Tekom priprave naloge smo se soočili s številnimi izzivi in problemi, ki se pojavljajo v praksi dela na področju posvojitve v Sloveniji. Zaradi tega smo se odločili, da v pričujoče poročilo, na podlagi ugotovljenih problemov in izzivov, vključimo tudi priporočila za izboljšanje prakse na tem področju.

Tudi sama priprava poročila je za nas predstavljala velik izziv. Kot raziskovalci na področju socialnega varstva in družinske politike, nismo vpeti v samo prakso na tem področju. Zato smo se pri pripravi naloge na eni strani zanašali na obstoječo znanstveno in strokovno literaturo, na drugi strani pa smo pridobili pomembne informacije od strokovnjakov, ki delujejo (v praksi) na tem področju.

1.1. METODOLOŠKA IZHODIŠČA

Kot je bilo omenjeno že uvodoma, smo pri pripravi poročila izhajali na eni strani iz obstoječe (tuje in domače) znanstvene in strokovne literature s področja posvojitev, na drugi strani iz informacije strokovnjakov, ki delujejo v praksi.

Za potrebe naloge smo se tako poslužili predvsem kvalitativnih metod zbiranja podatkov, in sicer:

- študije literature, pregleda obstoječih poskusov oblikovanja enotnih strokovnih smernic na področju posvojitev, pregleda dobrih praks na področju dela v okviru posvojitev na posameznih centrih za socialno delo in širše;
- strukturiranih intervjujev s posameznimi strokovnimi delavkami na centrih za socialno delo Gorenjska (Tina Hudobivnik, univ. dipl. soc. del.), Maribor (Karin Kohont Brotschneider, univ. dipl. soc. del.) in Spodnje Podravje (Zinka Kokol, univ. dipl. soc. del.; Nataša Ličina, univ. dipl. psih. in Irena Lešnik, univ. dipl. soc. del.);
- intervjujev s strokovnima delavkama Društva Deteljica (dr. Viktorija Bevc, Marija Podbevšek Kališnik), z visokošolsko učiteljico s Fakultete za socialno delo (doc. dr. Nina Mešl), s socialno delavko CSD, zaposleno na področju posvojitev in rejništva (Tina Hudobivnik, univ. dipl. soc. del) ter s socialno delavko, zaposleno na CSD s izkušnjami pri delu na mednarodnih projektih na področju dela z otroki in mladostniki ter izvajalko individualne, partnerske in družinske terapije (Uršula Bizant, univ. dipl. soc. del).

Strukturirane intervjuje s strokovnimi delavkami na CSD smo opravili prek elektronske pošte s pomočjo vprašalnika, ob tem pa so nam posredovale tudi različna gradiva, ki jih uporabljajo pri delu na področju posvojitev.

Nekatere pogovore smo z dovoljenjem intervjuvank posneli in jih na podlagi zvočnih posnetkov prepisali. V primerih, kjer snemanja nismo opravili oziroma zanj nismo dobili dovoljenja, smo si povedano sproti zapisovali.

V poročilu direktno ne navajamo posameznega gradiva, ki smo ga prejeli od strokovnih delavk CSD (razen javno objavljenih). Vire informacij, ki smo jih zapisali na podlagi intervjujev, podajamo v končnih opombah. Prav tako so navedbe pisnih virov (člankov, knjig ipd.) zaradi lažjega branja in preglednosti besedila, podane v končnih opombah.

2. SMERNICE ZA DELO NA PODROČJU POSVOJITEV

Ne glede na to, ali želi kdo posvojiti otroka iz Slovenije ali iz tujine, je formalni postopek posvojitve, ki ga izvaja CSD, enak. Pravni predpisi, ki urejajo institut posvojitve, so zajeti v mnogih tako nacionalnih kot tudi mednarodnih pravnih aktih.¹ Aprila 2019 začnejo za postopek posvojitve veljati določila Družinskega zakonika.¹ Slednji prinaša ureditev, katere namen je izboljšati dosedanje ureditev na področju posvojitve. Ena izmed bistvenih novosti je prenos stvarne pristojnosti s centra za socialno delo na sodišča (Kraljić, 2019:721).

Postopek posvojitve po DZ sestavljata postopek ugotavljanja pogojev za posvojitev in postopek odločanja o posvojitvi. Prvi postopek se odvija na CSD (podaja ocene o primernosti prijaviteljev za posvojitev, ki se mora pred konkretno posvojitvijo ponovno preveriti, vpis kandidatov v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitve, predlog sodišču za posvojitev otroka,...), postopek odločanja pa se odvija na sodišču.

Za področje posvojitve so pomembni tudi drugi nacionalni akti. V Ustavi Republike Slovenije posvojitev sicer ni nikjer izrecno omenjena, vendar pa je v več členih podana ustavnopravna navezava s posvojitvijo, in sicer v 14. členu, 22. členu, 54. členu in 56. členu. V nekaterih nacionalnih zakonih pa je mogoče zaslediti posamezne določbe, ki se izrecno nanašajo na razmerje med posvojiteljem in otrokom, oziroma na pravice in dolžnosti, ki iz tega razmerja izhajajo. Takšne določbe vsebuje npr: ZD (21. člen)², ZMZPP (46., 47. in 83. člen)³, ZDRS (7. člen, 7. odst. 14. člena in 23. člen)⁴, ZOI (14. člen)⁵, ZmatR

¹ Uradni list RS, št. 15/17 in 21/18 - ZNOrg

² Zakon o dedovanju (Uradni list SRS, št. 15/76, 23/78, Uradni list RS, št. 13/94 - ZN, 40/94 - odl. US, 117/00 - odl. US, 67/01, 83/01 - OZ, 73/04 - ZN-C, 31/13 - odl. US in 63/16)

³ Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (Uradni list RS, št. 56/99 in 45/08 - ZArbit)

⁴ Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 24/07 - uradno prečiščeno besedilo in 40/17)

⁵ Zakon o osebnem imenu (Uradni list RS, št. 20/06)

(4. tč. 4. člena)⁶, ZSDP-1 (39. člen)⁷, ZZVZZ (20. člen)⁸, ZN (22. člen)⁹, ZPP (4. tč. 70. člena, 233. člen)¹⁰ idr. (Kraljić, 2019:724).

Pričujoče smernice so v nadaljevanju strukturirane tako, da v posameznih poglavjih najprej opišemo formalni postopek dela strokovnih delavk na CSD v okviru posamezne naloge, v drugem koraku pa predstavimo smernice za delo, ki izhajajo iz prakse dela na posameznih CSD. V zaključku podajamo še priporočila za delo na področju posvojitve, v prilogah pa predstavljamo primere dokumentacije, ki jo na CSD uporabljajo pri delu z udeleženiimi v postopku posvojitve ter primere postopkov in zahtevane dokumentacije dveh držav v okviru mednarodnih posvojitve.

⁶ Zakon o matičnem registru (Uradni list RS, št. 11/11 - uradno prečiščeno besedilo)

⁷ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 - ZUPJS-G in 14/18)

⁸ Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Uradni list RS, št. 72/06 - uradno prečiščeno besedilo, 114/06 - ZUTPG, 91/07, 76/08, 62/10 - ZUPJS, 87/11, 40/12 - ZUJF, 21/13 - ZUTD-A, 91/13, 99/13 - ZUPJS-C, 99/13 - ZSVarPre-C, 111/13 - ZMEPIZ-1, 95/14 - ZUJF-C, 47/15 - ZZSDT, 61/17 - ZUPŠ in 64/17 - ZZDej-K)

⁹ Zakon o notariatu (Uradni list RS, št. 2/07 - uradno prečiščeno besedilo, 33/07 - ZSReg-B, 45/08 in 91/13)

¹⁰ Zakon o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 - uradno prečiščeno besedilo, 45/08 - ZArbit, 45/08, 111/08 - odl. US, 57/09 - odl. US, 12/10 - odl. US, 50/10 - odl. US, 107/10 - odl. US, 75/12 - odl. US, 40/13 - odl. US, 92/13 - odl. US, 10/14 - odl. US, 48/15 - odl. US, 6/17 - odl. US in 10/17)

2.1. DELO STROKOVNIH DELAVK¹¹ CSD Z OSEBAMI, KI ŽELIJO POSVOJITI OTROKA

Zakonca, zunajzakonska partnerja (v nadaljevanju par) ali posameznik, ki razmišlja o posvojitvi otroka, se lahko obrne na CSD. Strokovna delavka za področje posvojitve izvede storitev prve socialne pomoči, v kateri par ali posameznika seznanji z namenom posvojitve, postopkom, pogoji, možnostmi in doktrino strokovnega dela na področju posvojitve.ⁱⁱ Po opravljeni storitvi prve socialne pomoči par ali posameznik, ki se odloči za posvojitve, odda pisno prijavo, s katero izrazi željo za posvojitve, na krajevno pristojen center za socialno delo - na območju skupnega stalnega prebivališča para ali posameznikovega stalnega prebivališča. Pisni prijavi mora prijavitelj priložiti še življenjepis, potrdilo o zaposlitvi, potrdilo o osebnem dohodku za zadnje tri mesece, zdravniško potrdilo ter upravno takso.ⁱⁱⁱ

2.1.1. SPREJEM IN PREUČITEV PISNE PRIJAVE, S KATERO PRIJAVITELJI IZRAZIJO ŽELJO ZA POSVOJITEV - formalni postopek

Strokovna delavka je pisno prijavo, s katero prijavitelji (par ali posameznik) izrazijo željo za posvojitve, dolžna sprejeti in preučiti.¹² V tej fazi strokovna delavka ugotavlja splošno spodobnost prijavitelja, tako da preveri, ali je par ali posameznik formalno upravičen do posvojitve, skladno s pogoji za posvojitve, ki jih določa DZ v 213., 214. in 215. členu

¹¹ Strokovni delavci v skladu z 69. členom ZSV (Zakon o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 - uradno prečiščeno besedilo, 23/07 - popr., 41/07 - popr., 61/10 - ZSVarPre, 62/10 - ZUPJS, 57/12, 39/16, 52/16 - ZPPreb-1, 15/17 - DZ, 29/17, 54/17, 21/18 - ZNOrg in 31/18 - ZOA-A), katerih najpogostejši profil je socialni delavec (ali psiholog).

¹² Ko CSD prejme pisno prijavo, s katero prijavitelji izrazijo željo za posvojitve in zahtevana potrdila oz. listine, začne postopek za ugotavljanje primernosti prijavitelja. V tej fazi se ugotavlja t.i. splošna primernost prijavitelja (objektivna primernost), na podlagi katere bo nato prijavitelj lahko pridobil status kandidata za posvojitve. Posebna sposobnost prijavitelja (subjektivna primernost), ki se nanaša na razmerje med kandidatom za posvojitve in konkretnim otrokom, ki naj bi ga posvojili, pa se ugotavlja kasneje, ko bo otrok nameščen h kandidatu za posvojitve z namenom posvojitve (Kraljić, 2019).

(preverjanje obstoja zakonske zveze oz. zunajzakonske skupnosti; preverjanje obstoja nedovoljene stopnje sorodstva, ki je ovira za posvojitev; skrbnik ne sme posvojiti varovanca, dokler traja skrbništvo; preverjanje starostne predpostavke pri prijavitelju).

Te pogoje strokovna delavka na CSD preveri na podlagi podatkov, ki jih pridobi po uradni dolžnosti. Strokovna praksa na CSD kaže, da prijavitelji pisni prijavi, s katero izrazijo željo za posvojitev zaradi pospešitve postopka poleg življenjepisa, zdravniškega spričevala, potrdila o zaposlitvi in potrdila o osebnih dohodkih praviloma priložijo tudi izpiske iz matičnega registra, potrdilo o državljanstvu, potrdilo, da prijavitelju ni odvzeta starševska skrb, potrdilo da prijavitelj ni v kazenskem postopku ali da zanj ni vložena pravnomočna obtožnica, ter potrdilo, da prijavitelj ni pod skrbništvom.

**POTRDILA OZ. LISTINE, KI MORAJO BITI PRILOŽENE OB PISNI PRIJAVI, S KATERO
PRIJAVITELJI IZRAZIJO ŽELJO ZA POSVOJITEV**

Življenjepis prijavitelja

Potrdilo o zaposlitvi prijavitelja

Potrdilo o osebnem dohodku prijavitelja za zadnje tri mesece

Zdravniško potrdilo za prijavitelja

Upravna taksa

Izpisek iz matičnega registra o rojstvu

Izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi

Potrdilo o državljanstvu

Potrdilo, da prijavitelju ni odvzeta starševska skrb

Potrdilo, da prijavitelj ni v kazenskem postopku (izpisek iz Kazenske evidence, t.i. potrdilo o nekaznovanju)

Potrdilo, da ni vložena pravnomočna obtožnica (s tem potrdilom se izkazuje, da prijavitelj ni v kazenskem postopku)

Potrdilo, da prijavitelj ni pod skrbništvom.

V drugi fazi ugotovitvenega postopka strokovna delavka preverja motive prijavitelja za posvojitev. Slednja je namenjena zagotavljanju otrokove dobrobiti, zato mora biti tudi osnovni motiv kandidata za posvojitev usmerjen v zagotavljanje otrokovih koristi. Otroku je treba poiskati najbolj primerne posvojitelja, kar se presoja glede na otrokovo starost, potrebe (npr. jezik, starost, bolezen, kultura) in druge za posvojitev pomembne okoliščine. Slednja generalna klavzula omogoča prilagajanje potrebam vsakega posameznega primera.^{iv}

Strokovna delavka na CSD ocenjuje primernost dosedanjega življenja prijaviteljev, njihove osebne lastnosti (npr. vključenost v socialno okolje), išče dejanske motive za posvojitev, preverja razmerja med paroma, razmerja do drugih članov družine in širšega družbenega okolja. Razišče karakterne značilnosti prijavitelja, njegove kulturne poglede, izobrazbo, stanovanjske in splošne materialne predpostavke za življenje. Postopek ugotavljanja primernosti prijavitelja ne sme trajati dlje kakor leto dni do dneva vložitve pisne prijave.^v

Na podlagi ugotovitvenega postopka strokovna delavka na CSD pripravi strokovno mnenje o prijavitelju. Če iz strokovnega mnenja izhaja, da je prijavitelj primeren za posvojitelja, mu CSD dodeli status kandidata za posvojitev in ga vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje. S kandidatom za posvojitelja strokovna delavka sklene dogovor o pripravi za posvojitev.

Če iz strokovnega mnenja izhaja, da prijavitelj ni primeren za posvojitelja, CSD izda odločbo, s katero se mu ne dodeli statusa kandidata za posvojitev.

2.1.2. INVIDIVUALNA PRIPRAVA NA POSVOJITEV - smernice za delo strokovnih delavk CSD

Kandidat za posvojitev se na CSD vključi v individualno prijavo na posvojitev. Slednja praviloma poteka že od podaje pisne prijave, s katero izrazi željo za posvojitev, do strokovne ocene primernosti prijavitelja za posvojitev, ki vključuje socialno poročilo in mnenje ter psihološko poročilo in mnenje. Individualna priprava se začne s **splošnim pogovorom** strokovne delavke s kandidati za posvojitev¹³ o procesu posvojitve. Kandidatom strokovna delavka poda osnovne informacije o posvojitvah znotraj države in mednarodnih posvojitvah, se z njimi pogovori o razlogih za posvojitev in njihovih pričakovanjih glede posvojitve otroka. Strokovna delavka z osebami spregovori o željah, pričakovanjih in načrtih za posvojitev (na primer: ali bodo čakali na posvojitev otroka v Sloveniji, kdaj želijo oddati pisno prijavo, s katero izrazijo željo za posvojitev v tujini, kam jo bodo oddali, kakšno dokumentacijo potrebujejo, kako jo bodo posredovali naprej ipd.). Pomembno je, da se načrtuje skupno sodelovanje in delo kandidatov s CSD. Želje in pričakovanja kandidatov strokovna delavka zapiše v obliki zapisa pogovora in dogovorov. Osnovni cilj priprav je narediti izbor kandidatov, ki bodo v vlogi posvojiteljev znali celostno ravnati v smeri največje koristi otroka, mu nuditi ustrezne pogoje za življenje. Strokovna delavka, ki opravi splošni pogovor s kandidatom, praviloma koordinira delo z drugimi strokovnimi delavci, ki sodelujejo v postopku.

Od prvega srečanja naprej je ključno, kakšno izkušnjo bodo kandidati na CSD dobili. To pa mora biti izkušnja spoštovanja in ustvarjanje varnega prostora za sodelovanje, kar pomeni, da kandidati iz CSD odidejo z več moči za nadaljevanje življenja oziroma ciljev, ki so si jih zastavili. Šele ko strokovna delavka s pari vzpostavi varen in zaupen delovni odnos, lahko zelo subtilno nagovori relevantne teme, ki so občutljive na področju posvojitve, na primer teme medsebojnega odnosa partnerjev, teorij navezanosti v paru, teme soočanja z

¹³ V nadaljevanju podpoglavja uporabljamo izraz kandidati za posvojitve, tudi v primerih, ko strokovne delavke nekatere (ali vse) od omenjenih nalog opravljajo za osebe, ki so podale pisno prijavo, s katero so izrazile željo za posvojitev, a (še) nimajo statusa kandidatov za posvojitev.

neplodnostjo in podobno. Naslednja občutljiva tema je tudi razmislek para, ali bo otrok dobil pravo mesto med njima, četudi ni njun rodni otrok. Par se vpraša, ali ga morda podzavestno ne moti to, da je bil otrok rojen s strani druge osebe, da je drugačne narodnosti, barve kože itd. Če strokovna delavka brez vzpostavljenega zaupnega odnosa odpira tako kompleksne teme, lahko paru celo škoduje, namesto pomaga. Ravno tako strokovna delavka ne more vedeti, kaj je dober izid, ampak ga mora soustvariti s kandidatoma, raziskati kaj je tisto, kar potrebujeta. Strokovna delavka je nekdo, ki je ves čas s parom v sodelovalnem odnosu, kar je dobra popotnica tudi za čas po zaključeni posvojitvi, da pari vedo, kam se obrniti po pomoč, če ali ko jo bodo potrebovali.^{vi}

Po uvodnem(ih) pogovoru(ih), sledijo **pogovori s strokovno delavko z namenom priprave socialnega poročila in mnenja**. V pogovorih se morajo strokovne delavke osredotočiti na motive kandidatov za posvojitev, njihove predstave o skupnem življenju z otrokom, odnos med kandidatoma, osebne značilnosti obeh kandidatov, njuno trenutno življenje, odnos njune socialne mreže do posvojitve otroka. Motivi kandidatov morajo biti usmerjeni v otrokove koristi in ne v reševanje osebnih težav in stisk.

Socialno poročilo, ki je končni rezultat teh pogovorov vključuje naslednje elemente oz. vsebine:

- Življenjepis kandidatov za posvojitev otroka.
- Družinsko ozadje (matični družini, otroštvo, vzgojni stili staršev, odnos s starši,...).
- Izobrazba in izobraževanje kandidatov za posvojitev.
- Partnerstvo (odnos med kandidatoma, komunikacija, vrednote, prepričanja, stališča, način reševanja konfliktov,...).
- Socialno ekonomski položaj kandidatov (pogoji v skladu z zakonodajo (materialni in stanovanjski pogoji) način življenja,...).
- Zdravstveno stanje kandidatov (z vidika zmožnosti skrbi za otroka).
- Sorodstvena mreža kandidatov, odnosi s sosedi (tudi z vidika sprejemanja odločitve za posvojitev).

- Psihološka pripravljenost kandidatov za starševstvo (sprejemanje neplodnosti, motivi za posvojitev, pričakovanja, predsodki, strahovi,...).
- Podporni sistem in socialna mreža kandidatov (osebe na katere se lahko obrneta v primeru pomoči,...).
- Zaključna ocena, priporočilo (ugotovitve in mnenje vseh strokovnih delavcev, ki so sodelovali v postopku).

Ena pomembnih vsebin, ki jo morajo strokovne delavke nagovoriti s kandidati, je odnos njihove socialne mreže in okolja v katerem živijo, do posvojitve otroka. Kandidate opozori, da je pomembno, da se pred prihodom otroka ustrezno pripravi tudi njuna socialna mreža. Tako kot kandidati za posvojitev potrebujejo čas, da dozori v svoji odločitvi za posvojitev, tako ga potrebuje tudi njihova okolica. To je izredno pomembno, če kandidata živita v hiši z razširjeno družino. Na to mora biti strokovna delavka pozorna tudi pri obisku na domu, kjer je zaželeno, da so ob obisku prisotni vsi ki živijo v hiši, saj bo otrok vsakodnevno prihajal z njimi v stik. Koristno je, da strokovna delavka tudi z njimi spregovori o posvojitvi.

Kot pravi strokovnjakinja s področja socialnega dela:^{vii}

»Vsak se sooča z izzivi, ko vzgaja otroke, vemo pa, da so starši, ki so posvojili otroke v stiski zaradi različnih dejavnikov, na primer okolja, da npr. ne upajo česa prepovedati svojemu otroku, ki je posvojen, ker bo okolica rekla, "ga je posvojila in ga nima rada". Ključen se mi zdi paradigmatški premik na področju posvojitve, da soustvarimo odprto prostor z družino, otrokom v skupnosti. Naši projekti morajo seči v skupnost izven pisarn. Zgoditi se mora od priprav naprej, da bo skupnost z otrokom, ki je bil posvojen, žvela zelo odprto, in ne bo nekaj, o čemer se bo šepetalo.«^{viii}

Primeri smernic (vprašanj) za pogovore, ki jih strokovne delavke opravijo s kandidati za posvojitev v okviru individualne priprave na posvojitev:¹⁴

SMERNICE ZA POGOVOR S KANDIDATI (primer 1)

1. Namen posvojitve je, da postaneta starša otroku, zato bomo sedaj posegli malo v vajini matični družini. Opišite prosim:

- Vaše otroštvo.
- Vaša starša, odnos med njima in odnos do vas.
- Odnose med člani ožje in širše družine (kakšen je bil in kakšen je sedaj).
- Vzgojni stil staršev - vsakega posebej.
- Življenjski nazor vaše družine, vrednote, pravila.

2. Kaj bi vi želeli iz svoje družine v kateri ste živeli, dati svojemu otroku, ki ga boste posvojili?

3. Kaj pa ne bi želeli iz svoje družine dati svojemu otroku, ker vam to ni bilo všeč?

4. Če bi imeli možnost, ali bi kaj izboljšali pri svojem očetu in mami?

5. Kako bi opisali sebe z vidika osebnostnih lastnosti?

¹⁴ Vprašalnik za kandidate za posvojitev, ki ga uporabljajo tako na CSD Gorenjska kot CSD Maribor, se nahaja v Prilogi 1.

SMERNICE ZA POGOVOR S KANDIDATI (primer 2)

1. Opišite, kdaj sta se spoznala z vašim partnerjem in pričela skupno življenje? S katerimi osebnostnimi lastnosti vas je pritegnil?
2. Opišite vaju partnerski odnos:
 - Delitev dela in obveznosti.
 - Komunikacija.
 - Ravnanje s konflikti in način reševanja.
 - Vrednote na katerih temelji vaju odnos.
 - Skupni interesi, hobiji.
 - Preživljanje prostega časa.
 - Širše socialno okolje, prijatelji.
 - Usklajevanje družinskega življenja s službenimi obveznostmi.
3. Kako ocenjujeta vaju odnos?
4. Imata drug do drugega kakšne zamere?
5. Kako bi opisali odnos s partnerjevimi starši?

SMERNICE ZA POGOVOR S KANDIDATI (primer 3)

1. Povejte mi kaj o sebi, v kakšni družini ste odraščali?
2. Kako bi se opisali?
3. Kako se spopadate z razočaranji?
4. Kakšno delo opravljate?
5. Katere so tiste stvari, aktivnosti s katerimi se ukvarjate?
6. Povejte mi kaj o vama, kako sta se spoznala? Kaj vaju je v začetku privlačilo drug na drugem?
8. Kako rešujeta morebitne spore in konflikte?
9. Imata skupne hobije, ljubljenečke?
10. Zakaj sta se odločila za posvojitev? Poznata koga z izkušnjo posvojitve?
12. Sta s svojo odločitvijo za posvojitev seznanila sorodnike, kakšno je njihovo mnenje?
13. Imata kakšne izkušnje z otroci?
14. Bi otroku povedali, da je posvojen?
15. Kakšne oblike vzgoje bi uporabljali oz. bi bil otrok deležen?

Po pogovorih sledi **obisk** kandidatov za posvojitev **na domu**, ki ga skupaj opravita dve strokovni delavki: socialna delavka in psihologinja. Koristno je, da psihologinja spozna kandidate v domačem okolju, kjer se z njimi med drugim tudi dogovori, kdaj bodo opravili **razgovor za namene psihološkega poročila in mnenja**. Slednje temelji na psihološko relevantnih podatkih iz spisovne dokumentacije, obiska na domu, rezultatov psiholoških testov in opravljenega psihološkega pogovora. Poročilo vključuje naslednje elemente:

- ugotovitve psihološkega pogovora (odnosi, prepričanja, vrednote, partnerski odnos, primarna družina, socialno okolje, želje,...),
- ugotovitve na podlagi izvedenih psiholoških testov (sociogram, kratek vprašalnik o vzgojnih stilih),
- ugotovitve na podlagi izvedenih testov osebnosti: npr. PIE (Profil indeksa emocij), BFQ (Vprašalnik za merjenje strukture osebnosti po modelu "Velikih pet«), projekcijski testi - test nedokončanih stavkov in pogovor o dobljenih rezultatih skupaj s kandidati).

Primeri smernic (vprašanj) za pogovore, ki jih strokovne delavke opravijo s kandidati za posvojitev z vidika psihološke pripravljenosti kandidatov na sprejem otroka:

SMERNICE ZA POGOVOR S KANDIDATI - PSIHOLOŠKA PRIPRAVLJENOST ZA SPREJEM OTROKA (primer 1)

1. Kaj mislita o vplivu dednosti na razvoj otroka?
2. Kako gledata na posvojitev? Kakšen je vajin odnos do staršev, ki oddajo otroka v posvojitev?
3. Bi vaju zanimal vzrok, zakaj so roditelji oddali otroka v posvojitev? Kaj mislite, kako oni to doživljajo?
4. Bi vaju zanimali biološki starši otroka? Bi ju želeli spoznati? Kaj bi ju vprašali? Kaj bi vaju zanimalo (zdravje, dedne bolezni, nacionalnost, veroizpoved, poklic, izobrazba, potek nosečnosti, starost,...)?
5. Kakšnega otroka si želita (starost, spol, nacionalnost, zdravstveno stanje, veroizpoved,...)?
6. Kako bi vama bilo, če bi vama rekli, da imata možnost posvojiti otroka, ki je Rom? Kaj bi vprašala v tem primeru?
7. Kakšno je vajino stališče o odprti posvojitvi? Kako bi ravnala vidva?

SMERNICE ZA POGOVOR S KANDIDATI - PSIHOLOŠKA PRIPRAVLJENOST ZA SPREJEM OTROKA (primer 2)

1. Kdaj sta pričela načrtovati otroka?
2. Kdaj sta ugotovila, da imata težave s plodnostjo? Kateri partner ima težave?
3. Ko je prišel dvom ali bosta lahko imela otroka, kako sta to sprejela - vsak zase in kaj je to pomenilo za vaju kot par?
4. Kaj so rekli zdravniki v zvezi s težavami s plodnostjo? Kako je potekalo zdravljenje, koliko možnosti še imata, bosta nadaljevala s tem?
5. Sta slišala stališče »onadva sta šla narazen, ker nista mogla imeti otrok«? Kaj vam to stališče pomeni, je to povod, vzrok?
6. Če ne delata več na rodnem otroku, kako sta sprejela to odločitev in kakšni so bili razlogi za to odločitev?
7. Kako sta prišla do informacij, da se posvojitve vršijo na CSD?
8. Kdaj sta začela razmišljati o posvojitvi? Kdo od vaju je prvi prišel na dan z besedo, da bi posvojila otroka, kdo je začel razmišljati o tem?
9. Katera je prva oseba, s katero ste prišli v stik v zvezi s posvojitvijo?
10. Če ne bi bilo trenutno možnosti za posvojitvev otroka še 5 let, kaj bi naredila?
11. Zakaj si želita otroka, kaj bi vama otrok pomenil, kaj bi z otrokom pridobila v vajinem zakonu (»imata prazen zakon«)?
12. Ste s svojo odločitvijo, da želita posvojiti otroka koga seznanila - sorodnike, prijatelje? Kakšne odzive sta dobila pri tistih, ki ste jim zaupala? Če še nista seznanila nikogar, zaradi katerih razlogov ste se tako odločila?
13. Če bi sprejeli otroka v posvojitvev, kaj mislite, kako bi vajino ožje in širše okolje sprejelo otroka? Kako bi vidva zaščitila otroka, če okolje ne bi bilo razumevajoče?

Socialna delavka in psihologinja v nadaljevanju pripravita **strokovno oceno (socialno in psihološko mnenje) o primernosti kandidatov za posvojitev**, ki zajema presojo formalnih pogojev in vsebinsko presojo o izpolnjevanju pogojev za posvojitev¹⁵.

¹⁵ Ob tem se lahko opredela tudi na priporočena izhodišča za pripravo socialnega in psihološkega mnenja, kot jih uporabljajo na Češkem in so objavljena na spletni strani [MDDSZ](#) (prilogi 2A in 2B).

Če iz strokovnega mnenja izhaja, da je prijavitelj primeren za posvojitelja, mu CSD dodeli status kandidata za posvojitev in ga vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje. Strokovna delavka se s kandidati sreča in povzame proces individualne priprave ter se pogovori o strokovni oceni in nadaljnjem sodelovanju. Kandidate mora spodbuditi, da pristopijo k skupinski pripravi na posvojitev, ki pa ni zakonsko predpisana.

V primeru negativne presoje CSD izda odločbo, s katero se prijaviteljem ne dodeli statusa kandidatov za posvojitev. Pri tem mora strokovna delavka opraviti obvezen pogovor z zavrženimi prijavitelji o razlogih za neizpolnjevanje pogojev za posvojitelje in o mogočih nadaljnjih korakih. Lahko ju vključi tudi v socialnovarstvene storitve (svetovanje o tem, kaj lahko spremenita v svojem življenju, da bosta morda v prihodnje zadostila merilom za posvojitelje ali poiskala druge možnosti).

2.1.3. SKUPINSKE PRIPRAVE NA POSVOJITEV - smernice za delo strokovnih delavk CSD

Skupinske priprave na posvojitev v Sloveniji zakonsko niso obvezne in vsem kandidatom za posvojitev ni zagotovljena možnost skupinskih priprav. V nekaterih okoljih skupinskih priprav ne izvajajo, nekje jih CSD izvajajo samostojno (CSD Maribor),¹⁶ na Gorenjskem imajo regijsko pripravo na posvojitev, nekateri CSD pa kandidate usmerijo v zunanje oblike pomoči.

Pri izvajanju skupinskih priprav na posvojitev strokovne delavke uporabljajo različne metode, delo v večjih ali manjših skupinah, informiranje, strokovne prezentacije, seznanjanje z domačo in tujo literaturo, diskusije, izkustveno učenje in usposabljanje ter preko skupinskih priprav ustvarjajo varen prostor za pridobivanje znanja za ravnanje pri posvojitvi. Pomembno je, da priprave na posvojitev ne potekajo le v obliki predavanj ex cathedra, ampak, da v okviru njih poteka medsebojna komunikacija kandidatov, izmenjava izkušenj, skupno prebiranje priporočene literature ...¹⁷

Vendar tako strokovnjaki, kot tudi večina kandidatov z izkušnjo skupinskih priprav na posvojitev poudarjajo, da so skupinske priprave pomembna, če ne celo temeljna^{ix} oblika strokovne podpore kandidatom v procesu posvojitve in prispevajo h kvaliteti posvojitve, vendar večina kandidatov na posvojitev v Sloveniji skupinskih priprav na posvojitev ni imela. V tujini (npr. ZDA, Italija, Švedska, Finska, Avstrija, Srbija) so skupinske priprave nekaj običajnega, »saj starševstvo ni dojeto kot nekaj naravnega, ampak kot družbeno

¹⁶ Na CSD Ptuj je nekaj let potekala skupinska priprava (prostovoljna udeležba) pod imenom »Skupina Srčki«. Skupina trenutno ni aktivna.

¹⁷ »V skupini je ustvarjena priložnost in varen prostor, da člani govorijo o svojih motivih, potrebah, željah, stiskah, o svojih izkušnjah, preseganju in preraščanju svojih bolečin in prizadetosti. Pri tem si pomagajo s prebiranjem različne literature, člankov in drugih ustreznih prispevkov, ki so lahko opora pri ozaveščanju in preseganju neplodnosti zakona, oblikovanju starševskih vlog, oblikovanju odnosa do otrokovih bioloških staršev in pričakovanj do otroka in pri dvigu osebne motiviranosti za delo v skupini. Na vsakem srečanju se vnaprej dogovorijo za branje knjig ali člankov iz časopisov in revij, ki jih člani uporabijo za razmišljanje, oblikovanje mnenj in utrinkov, ki si jih na sestanku podelijo med seboj. Tako se oblikuje seznam literature, ki je uporaben pri pripravi na posvojitev. Pogosto na sestankih skupine zmanjka časa, da bi vsi člani lahko izpovedali svoje.« (Intervju s strokovno delavko Društva Deteljica)

konstituiran proces«.x Pomenijo tako način opolnomočenja posvojiteljev kot možnost in način, da izvajalec posvojitve (v primeru Slovenije CSD) bolje spozna kandidate za posvojitev. V procesu posvojitve otrokom, za katere je posvojitev glede na njihove življenjske okoliščine najboljša možnost, na CSD izberejo družino, v kateri bo zanj najboljše poskrbljeno. Zato je treba kandidate dobro spoznati, preko procesa skupinskih priprav na posvojitev pa jih ustrezno okrepiti in opremiti z znanji, da bodo preko novih dobrih izkušenj v odnosu do otroka in širšega okolja lahko razvili zanj varno okolje in bo otrok razvil varen stil navezanosti. Skupinske priprave na posvojitev služijo kot pomoč kandidatom, da razvijejo realna pričakovanja do sebe in do posvojenega otroka, da okrepijo svoje starševske spretnosti z namenom, da se zmanjšajo prilagoditvene težave otroka ob prihodu v družino. Gre za medsebojno pomoč in podporo, deljenje izkušenj, čustev (strahov ...) ... Na skupinskih pripravah kandidate za posvojitev vzpodbujajo, da so v pogovoru odprti, da čim bolj sodelujejo in spoštujejo ostale člane skupine. Običajno imajo tudi možnost spoznati družine z izkušnjo posvojitve.

Raziskave^{xi} kažejo, da kandidati za posvojitev, ki so se udeležili skupinskih priprav poudarjajo predvsem naslednje pozitivne izkušnje, ki so jih pridobili s pomočjo skupinskih priprav: izboljšanje in poglobitev partnerskih odnosov, izoblikovanje pozitivnega odnosa do otrokove biološke družine, izgrajevanje odnosa do otroka, pridobili so napotke, kako biti starš posvojenemu otroku in kako z otrokom spregovoriti o njegovi biološki družini ter kako se soočati z okolico.

Vendar pa je ob izbiri možnosti za skupinsko pripravo treba upoštevati tudi specifične lastnosti, izkušnje, potrebe kandidatov, kar vse lahko vpliva na sprejemanje skupinskega načina dela, ki za vse kandidate ni enoznačen. Čeprav večina posvojiteljev izraža pozitivno mnenje o pomenu skupinskih priprav na posvojitev, pa jih nekateri kandidati odklanjajo. Skupinske priprave na posvojitev so dobrodošla oblika pomoči v postopku posvojitve za tiste kandidate, ki sprejemajo skupinski način dela. Ni pa takšen način dela sprejemljiv za vse kandidate, zato naj ne bi bil obvezen.

Posvojitev je specifična situacija in odgovornost strokovnih delavk je, da vse udeležence kar najbolje pripravijo na ta korak. V skupinskih pripravah na posvojitev naj se strokovne delavke še posebej osredotočijo na to, da bi kandidati skozi pripravo^{xii}:

- bolje razumeli in se spoprijemali z otrokovimi razvojnimi potrebami;
- bolje razumeli, da je posvojitveni proces, ki traja vse življenje, z možnostjo vpliva v vsaki fazi posameznikovega razvoja;
- bolje razumeli, da je odraščanje v družini posvojiteljev specifična in bolj kompleksna situacija, kot odraščanje v biološki družini;
- razumeli, da je posvojitveni proces povezana tudi z izkušnjo izgube, ki jo je treba razumeti, sprejeti in spoštovati;
- sprejeli, da imajo posvojeni otroci pravico vedeti, da so posvojeni, da so seznanjeni s svojimi koreninami in okoliščinami posvojitve (za mnoge generacije je bila posvojitveni zaprt proces, udeleženi v procesu posvojitve so drug o drugem vedeli zelo malo ali nič, biti posvojen je bila velika skrivnost in o tem ni bilo pametno spraševati, mnogi niso vedeli, da so bili posvojeni, danes je posvojiteljem treba povedati, da je določena stopnja odprtosti zelo pomembna);
- razumeli, da je spoštovanje otrokove biološke družine, njegovega izvora ključno za otrokov zdrav čustveni razvoj in identiteto;
- otroci imajo pravico biti seznanjeni s svojo državo izvora, kulturo, rasno pripadnostjo ipd.

Pomembno je, da so v skupinsko pripravo na posvojitve vključeni različni strokovnjaki (socialni delavec, ki dela na posvojitvah, psiholog, po možnosti tudi pedagog ...), kar večina izvajalcev skupinskih priprav na posvojitve tudi zagotavlja. Pomembno dopolnitev izvajanja skupinskih priprav na posvojitve predstavlja vključevanje tistih parov, ki so otroke že posvojili, kot tudi posvojenih otrok.

Vsebine skupinskih priprav pri različnih izvajalcih v Sloveniji niso enotne. Med večjimi pomanjkljivostmi dosedanjih priprav Zaviršek D. (2012) omenja velike razlike, ki so odvisne od vrednostne usmerjenosti strokovnih delavk, da večinoma ne temeljijo na izkustvenih skupinah, posredovane vsebine so presplošne, ne vsebujejo vseh pomembnih znanj in informacij, ki zadevajo posvojitve (npr. o mednarodnih posvojitvah).

Pregled dostopnih programov skupinskih priprav na posvojitev kaže, da vključujejo naslednje teme:¹⁸

- Predstavitev udeležencev in predstavitev svoje življenjske zgodbe (samorefleksija, pričakovanja).
- Pravni vidiki posvojitve, zakonodaja in politika.
- Zgodovina in razvoj posvojitve.
- Predstavitev udeležencev in predstavitev svoje življenjske zgodbe (samorefleksija, pričakovanja).
- Izbira življenjskega partnerja, kaj kandidati za posvojitev prinašajo s seboj iz izvirne družine.
- Razumevanje otrokovih razvojnih obdobj, teorija navezanosti.
- Psihosocialni vidiki vzgoje in izobraževanja otroka.
- Identiteta posvojenega otroka.
- Komunikacija in partnerstvo.
- Rejniška in posvojiteljska družina - razlike.
- Pravica otroka do družinskega življenja (odprta posvojitev, pogovor z otrokom o posvojitvi).
- Razumevanje izkušenj otrok, ki so bili posvojeni, specifične posvojitvene situacije (zanemarjanje, nasilje, zloraba, odvisnost, rejništva, sirotišnice).
- Srečanje s posvojitelji (z izkušnjami s posvojitvijo v Sloveniji in po možnosti tudi s izkušnjo mednarodne posvojitve).

¹⁸ Na mariborskem CSD pa poleg navedenih v skupinske priprave vključujejo tudi naslednje teme:

- Zakonska kriza zaradi neplodnosti.
- Dednost, zdravstveni riziki in posebnosti pri roditeljih in otroku.
- Materinska šola.
- Mednarodne posvojitve.

IZHODIŠČA ZA SAMOPREDSTAVITEV KANDIDATOV

Povejte kaj o sebi, v kakšni družini ste odraščali?

Kako bi se opisali?

Kakšno delo opravljate?

Katere so stvari, aktivnosti, s katerimi se radi ukvarjate?

Zakaj sta se odločili za posvojitev?

Poznate koga, ki že ima izkušnjo posvojitve?

Imate kakšne izkušnje z otroki?

»Vprašanja samopredstavitve, ki naj se vpeljujejo postopoma, ko se skupina že bolje spozna.«

Povejte kaj o vama, kako sta se spoznala?

Kaj vaju je na začetku privlačilo drugega na drugem?

Kako rešujeta morebitne spore in konflikte?

Sto z odločitvijo za posvojitev seznanila sorodnike? Kaj oni mislijo o vajini odločitvi?

Povejte kaj o ostalih članih družine?

Nameravate ostati na starševskem dopustu? Če da, kako mislite, da bo to vplivalo na vaše delo?

Bi otroku povedali, da je posvojen?

Kakšne oblike vzgoje bi uporabljali, oziroma bi je bil deležen otrok?

Pomembno je, da imajo strokovne delavke vnaprej pripravljen nabor vsebin (»znanje za ravnanje«), vendar skupaj s kandidati za posvojitev preverijo tudi, katere vsebine bi se njim zdele pomembne in uporabne, oziroma čemu morebiti posvetiti večjo pozornost (»soustvarjene z ljudmi«).¹⁹

Pri naboru vsebin skupinskih priprav se je vedno treba prilagajati skupinski dinamiki in biti subtilen pri tem, o katerih temah spregovoriti v skupini, katere teme pa obdelati individualno.

¹⁹ Intervjuji izvedeni s posvojitelji z izkušnjo skupinskih priprav (Stritar. A, 2015) so pokazali, da si starši želijo večje poudarke na izgrajevanju partnerskih odnosov, znanj o otrocih v obdobju pubertete in čim več izkušenj parov z izkušnjo posvojitve otroka.

V intervjuju, 2018, pa je Tina Hudobivnik iz svojih izkušenj poudarila: »Zelo so jim zanimive razvojne potrebe otrok, tema o komunikaciji, najbolj pa zadnja delavnica, kjer mi povabimo konkretne pare z izkušnjo posvojitve.«

PRIMER PRIPRAV: CSD GORENJSKA

- V program povabijo vse kandidate za posvojitev iz CSD Gorenjska (enote: Kranj, Radovljica, Jesenice, Škofja Loka in Tržič). Priprave izvedejo tako, da se ne izvajajo vedno na istem CSD, ampak lokacije menjajo, pri čemer upoštevajo, od kod je predavatelj in od kje prihajajo kandidati za posvojitev, skratka krajevno se prilagajajo kandidatom.
- Program izvajajo strokovne delavke za posvojitev (socialne delavke) v sodelovanju s psihologi in pravniki. Kot predavatelje k izvedbi priprav vabijo tudi zunanje strokovnjake.
- Delo poteka v manjših skupinah (do največ 12 udeležencev).
- Program zajema od 10 do 12 mesečnih srečanj (po 2 uri na srečanje).
- Odprti so za nove ideje in predloge s strani udeležencev programa (včasih želijo o določeni vsebini izvedeti več oziroma bolj poglobljeno).
- Ob koncu priprav izvedejo evalvacijo (evalvacija sodelovanja in pridobitev novega znanja).
- Na podlagi skupinske priprave strokovne delavke podajo skupno strokovno oceno o posameznem kandidatu za posvojitev.

Čas trajanja skupinskih priprav na posvojitev naj bi bil na podlagi strokovnih mnenj in izkušenj daljši. Zajemal naj bi več srečanj v obliki rednih mesečnih srečanj v vsaj enoletnem časovnem obdobju.

Izkušnje pa kažejo, da so izredno dobrodošle tudi strokovno vodene skupine za samopomoč po posvojitvi, na katerih lahko posvojitelji pod vodstvom strokovnih delavk izpostavljajo probleme, povezane s posvojitvijo in iščejo rešitve zanje v okviru medsebojnih obdobjnih srečanj.

Ni nepomembno v kakšnem prostoru poteka skupinska priprava na posvojitev, saj prostor prispeva k pogojem za izboljšanje skupinske dinamike, zato naj bi organizatorji skupinskih priprav zagotovili prostore, ki bi omogočili udeležencem, da se lažje sprostijo. Priprave, ki jih organizirajo na CSD večinoma potekajo v prostorih CSD, kar pogosto onemogoča sproščeno vzdušje, saj kandidati (vsaj v določenem obsegu) smatrajo CSD tudi kot organ nadzora.

PRIMER PRIPRAV: CSD MARIBOR (v pripravi)

- V skupinsko pripravo na posvojitev se vključujejo kandidati za posvojitev z zaključeno individualno pripravo.
- Program izvajata strokovni delavki za posvojitev (psihologinja in socialna delavka) v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki, s pari, ki imajo izkušnjo posvojitve in s posvojenimi otroki.
- Delo poteka v večjih in manjših skupinah - od 10 do 12 udeleženi
- Program zajema od 10 do 12 mesečnih srečanj (po tri ure na srečanje)
- Odprti so za nove ideje in predloge s strani udeležencev programa. Včasih si udeleženci želijo o določeni vsebini slišati še več in bolj poglobljeno.
- Teme priprav so vezane na vsebine individualne priprave.
- Po zaključeni skupinski pripravi se opravi obisk na domu pri vseh kandidatih za posvojitev (evalvacija in ponovno definiranje posvojiteljske stvarnosti posameznega para).

2.2. DELO STROKOVNIH DELAVK CSD Z DRUGIMI UDELEŽENIMI V POSTOPKU POSVOJITVE

V nadaljevanju v posameznih podpoglavjih predstavljamo delo strokovnih delavk CSD z drugimi udeleženi v postopku posvojitve, t.j. biološkimi starši, otroki in posvojitelji. Kot je bilo povedano uvodoma, najprej predstavljamo formalni postopek, potem pa sledijo smernice za strokovno delo s posameznimi udeleženi v postopku.

2.2.1. POSVOJITEV - formalni postopek

V posvojitve se sme dati samo otrok, katerega starši so po otrokovem rojstvu privolili v posvojitve pred CSD ali sodiščem. Privolitev staršev je torej temeljni pogoj za posvojitve, vendar ta ni potrebna, če je bila staršu trajno odvzeta starševska skrb. V primeru postavitve odrasle osebe pod skrbništvo mora CSD posebej preverjati, ali je ta oseba sposobna podati privolitev za posvojitve svojega otroka. Samo dejstvo obstoja skrbništva nad staršem še ne pomeni avtomatično tudi njegove nesposobnosti odločanja. Privolitve osebe pod skrbništvom ni treba pridobiti zgolj, če je ta oseba trajno nesposobna izraziti svojo voljo.^{xiii}

Starši, ki se odločijo za oddajo svojega otroka v posvojitve, morajo svojo privolitev podati pred CSD ali sodiščem.

Posvojitve je mogoča po preteku šestih mesecev od privolitve bioloških staršev, da oddajo otroka v posvojitve. Otroka je mogoče posvojiti tudi pred pretekom šestmesečnega roka od izpolnitve pogoja glede privolitve staršev, če bo sodišče ugotovilo, da bi bilo to v korist otroka. To bo podano zlasti, če se bo starševska skrb odvzela obema staršema. Šestmesečni rok tako omogoča biološkim staršem, da pretehtajo utemeljenost svoje odločitve. Na drugi strani pa omogoča tudi kandidatu za posvojitve, da odstopi od nameravane posvojitve. Ko je odločba o posvojitvi pravnomočna, posvojitve ni več mogoče razvezati (221. člen DZ).^{xiv}

DZ ne določa ničesar glede posvajanja bratov in sester (sorojencev). Ker je med njimi velikokrat čustvena navezanost, si je treba prizadevati za to, da se, če je le mogoče, ne ločujejo in jih kandidati za posvojitve posvojijo skupaj. S tem se otrokom dodatno

zagotovita spoštovanje in varstvo njihove identitete, vključno z družinskimi razmerji. Obenem se tako uresničuje tudi 8. člen KOP²⁰.^{xv}

V posvojitvah se sme dati tudi otroka, katerega starši so neznani ali že leto dni ni znano njihovo prebivališče. Starši so neznani v primeru najdenčka, katerega očeta in matere ni mogoče ugotoviti. Tudi otroka, katerega starši že leto dni nimajo znanega prebivališča, se sme dati v posvojitvah. V obeh primerih ni potrebna privolitev staršev. Otroka se sme dati v posvojitvah tudi v primeru, ko en starš poda privolitev, drugi pa je neznan ali bo njegovo prebivališče neznano že eno leto. Posvojitvah bo mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve tega pogoja. Izjemoma bo mogoča tudi pred pretekom tega roka, če sodišče ugotovi, da je to v korist otroka. To velja zlasti, če se starševska skrb odvzame obema staršema.^{xvi}

V posvojitvah se sme dati tudi otroka, ki nima živih staršev. Ker otrokovi starši niso živi in s tem tudi ne morejo biti otrokovi zakoniti zastopniki, sodišče otroka postavi pod skrbništvo za otroke in mu imenuje skrbnika, ki je njegov zakoniti zastopnik, dokler ne bo posvojitvah postala pravnomočna.^{xvii}

2.2.1.1. STROKOVNO DELO Z BIOLOŠKIMI STARŠI V POSTOPKU POSVOJITVE

Strokovno delo z biološkimi starši je odvisno od situacije, in sicer ali gre za posvojitvah novorojenčka ali za starejšega otroka. Ne glede na situacijo pa je pri strokovnem delu z biološko družino pomembno:

- Da strokovna delavka preveri vse možnosti, da bi otrok in biološki starši ostali skupaj. Preveri razloge, ki so narekovali odločitev, da je posvojitvah v otrokovo največjo korist. Biološkemu staršem nudi potrebne oblike pomoči, preveri možnost podpore v socialni mreži družine.

²⁰ »1. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo spoštovale otrokovo pravico do ohranjanja lastne identitete, vstevši državljanstvo, ime in družinska razmerja, v skladu z zakoni, brez nezakonitega vmešavanja«.

- Odločitev bioloških staršev za oddajo otroka v posvojitev ni nikoli lahka, ne v primeru, ko se za to odločijo starši sami niti v primeru, ko tako odloči pristojni organ. Biološkemu staršem mora strokovna delavka nuditi podporo v obliki socialnovarstvenih storitev, seznanitve z možnostmi drugih oblik pomoči. Izkušnje kažejo, da se biološki starši praviloma ne vključujejo v kontinuirane in načrtovane oblike pomoči, temveč se na pomoč strokovne delavke največkrat v obliki pogovora obrnejo občasno.
- V pogovore strokovna delavka praviloma vključuje oba biološka starša (če je očetovstvo priznано), včasih v pogovore vključi tudi druge sorodnike (npr. v primerih, ko je imel otrok stike s sorodniki v času bivanja v rejniški družini, se ti stiki skušajo ohraniti tudi po posvojitvi).

2.2.1.2. STROKOVNO DELO Z OTROKOM V POSTOPKU POSVOJITVE

- Strokovna delavka seznaní otroka (ki je dovolj star, da razume), da je posvojitev zanj najboljša rešitev.
- Pri tem skuša spoznati in upoštevati njegovo videnje problema, mu omogočiti, da sodeluje pri iskanju rešitve, spoštovati pravico do ohranjanja njegove dvojne identitete. Omogoči mu, da izrazi svoje poglede, pričakovanja in bojazni v zvezi z načrtovano posvojitvijo.
- Strokovna delavka upošteva otrokove želje pri prehodu v novo družino in pri ohranjanju stikov s preteklostjo (zagotovitev postopnosti prehoda; možnost, da obdrži svoje ime; vzdrževanje stikov s svojci, rejniki, prijatelji iz prejšnjega okolja, ...).

Način priprave otroka na posvojitev je na eni strani odvisen od starosti otroka oziroma od njegovega razvojnega obdobja na drugi pa od same posvojitvene situacije (na primer otroka lahko posvojijo rejniki in ob tem še vedno ohranja stike z biološkimi starši; drugače je pri posvojitvi otroka, ki so mu umrli starši, ...).

Prehod otroka iz enega v drugo okolje mora biti načrtovan, postopen in mora izhajati iz koristi otroka, njegovega počutja, želja, potreb ipd.

Z otrokom (odvisno od starosti in posvojitvene situacije) mora strokovna delavka opraviti več pogovorov, spremljati njegovo doživljanje, počutje, želje v procesu posvojitve ter ga primerno seznanjati z aktivnostmi. Priprava naj se odvija v okolju, ki ga otrok pozna in kjer se dobro počuti. Večkrat je v začetku treba opraviti več srečanj z otrokom le z namenom, da spozna strokovne delavce in jih sprejme kot zaupanja vredne osebe.

2.2.1.3. STROKOVNO DELO Z OTROKOM V PRIMERU PREHAJANJA IZ REJNIŠKE DRUŽINE V POSVOJITELJSKO DRUŽINO

Če otrok prehaja v posvojiteljsko družino iz rejniške družine, v kateri je bival že dlje časa in so se med njim in člani rejniške družine spletle pomembne vezi, je za otroka to pogosto stresna situacija. V teh primerih je pomembno, da se kandidati za posvojitev počasi spoznavajo z otrokom, sprva ob prisotnosti rejnikov, sledijo krajša srečanja s kandidati brez prisotnosti rejnikov (na primer: sprehod, krajši izlet), vse do trenutka, ko bo otrok lahko sam prišel na obisk h kandidatoma. Sledi enodnevno prenočevanje pri kandidatih za posvojitev, kasneje večdnevno, po določenem obdobju pa tudi daljše počitnice. Cilj tega je spoznavanje otroka in kandidatov za posvojitev, tkanje medsebojnih vezi, vzpostavljanje zaupanja in končno pripravljenost otroka na prehod iz ene družine v drugo.

Opisani proces zahteva veliko časa, sodelovanja in povezanosti vseh udeležениh, kar je nujno tudi po sami posvojitvi. Pomembno je, da se vezi med otrokom in rejniki ne prekinejo hitro in za vedno, zlasti če so otroku pomembne.

V proces priprave otroka na posvojitev in pri spremljanju njegovega doživljanja pri prehajanju iz ene družine v drugo, se morajo vključevati tudi drugi strokovnjaki, zlasti psihologi in klinični psihologi, ki podajo strokovno oceno o otrokovem doživljanju v procesu priprave na posvojitve in same posvojitve ter oceno o tem ali je posvojitev res v največjo korist otroka.

Delo z otrokom v primeru posvojitve s strani rejnikov vključuje pogovor, pomoč pri razumevanju njegovega položaja, poslušanje njegovih želja, strahov, pričakovanj ipd.

Situacija je za otroka manj stresna v primeru, ko si želi, da ga rejniki posvojijo, saj ostaja v okolju in med ljudmi, ki so mu pomembni, poznani, jim zaupa in se je med njimi večinoma že vzpostavil odnos starši-otrok. V teh primerih strokovna delavka v pogovoru z udeleženi v procesu nagovori predvsem načine ohranjanje stika z biološkimi starši otroka po posvojitvi.

2.2.1.4. PRIPRAVA POSVOJITELJSKE DRUŽINE, NAMESTITEV OTROKA V DRUŽINO Z NAMENOM POSVOJITVE

Ker se stremi k temu, da se vsakemu otroku najde najboljši posvojitelj, lahko sodišče z namenom ugotovitve, ali se bosta otrok in kandidat za posvojitev lahko vživela v nov položaj in ali bo posvojitev v korist otroka, odloči, da otrok pred odločitvijo o posvojitvi določen čas preživi v družini kandidata za posvojitev. V primeru, ko bo otroka posvojil zakonec ali zunajzakonski partner otrokovega starša, takšna namestitev ne bo potrebna, saj bo praviloma med kandidatom za posvojitev in otrokom že obstajala življenjska skupnost. Tudi v primeru, ko bo otrok že dlje časa v rejništvu, ne bo potreben dodaten čas, s katerim bi se ugotavljalo, ali se bosta kandidat za posvojitev in otrok vživela v nov položaj.^{xviii}

V času, ko bo otrok nameščen h kandidatu za posvojitev, bo ta imel določene obveznosti kakor tudi nadzorstveno dolžnost do otroka. Za ta razmerja se bodo smiselno uporabljala določila zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti - torej ZIRD. Če bo sodišče ugotovilo, da posvojitev ni v otrokovo korist, bo predlog, ki ga je za posvojitev vložil CSD, zavrnilo. V nasprotnem primeru, ko bo sodišče ugotovilo, da so izpolnjeni vsi pogoji in da je posvojitev v korist otroka, bo v nepravdnem postopku izdalo odločbo o posvojitvi.^{xix}

Pomembno je, da je družina, ki otroka posvoji, na posvojitev dobro pripravljena. Strokovna delavka na podlagi odločitve o namestitvi otroka v družino z namenom posvojitve, opravi pogovor s kandidati za posvojitev in obisk na domu. S kandidati skupaj naredijo načrt postopnega prehoda otroka v družino. Strokovna delavka proces spremlja in koordinira ter nudi oporo in pomoč družini. Ob tem spremlja kako kandidati za posvojitev izpolnjujejo starševske dolžnosti, ki so vezane na starost otroka in način prehoda v bodočo posvojiteljsko družino. O svojih ugotovitvah strokovna delavka poroča sodišču (ali je posvojitev v korist otroka).

NALOGE KANDIDATOV ZA POSVOJITEV V ČASU NAMESTITVE OTROKA Z NAMENOM POSVOJITVE (odvisno od starosti otroka)

- Priprava sebe in družine na prihod otroka.
- Trud za čim hitrejšo prilagoditev otroka v novem domu in za ustrezno ravnanje vseh članov družine z otrokom.
- Nudenje pomoči otroku ob prilagajanju na novo okolje.
- Pravilna nega in vzgoja otroka, primerna nastanitev, prehrana, obleka in obutev ter ustrezne šolske in osebne potrebščine.
- Nudenje primernih igrač, osnovnih športnih pripomočkov in drugih pripomočkov za različne aktivnosti.
- Skrb za krepitev in ohranjanje zdravja otroka ter (po potrebi) zagotovitev ustrezne zdravstvene oskrbe na podlagi izbranega osebnega zdravnika.
- Pridobivanje informacij in sprejemanje odločitev, ki so povezane z otrokovim vsakdanjim življenjem.
- Skrb za pravilen odnos do učenja, dela in za privzgojitev delovnih navad.
- Skrb za vključitev otroka v poklicno usposabljanje in ustrezno zaposlitev.
- Skrb za izoblikovanje lastne identitete otroka.

2.2.1.5. ODLOČITEV O POSVOJITVI OTROKA

CSD na podlagi strokovnih kriterijev in javnih listin poda strokovno mnenje o primernosti kandidatov za posvojitev konkretnega otroka. Kandidate strokovna delavka seznanila z mnenjem in o nadaljnjih postopkih v zvezi s posvojitvijo. Če sodišče ugotovi, da so izpolnjeni zakonsko določeni pogoji za posvojitev in da je le-ta v korist otroka, izda odločbo o posvojitvi. Strokovna delavka na CSD vpiše podatke o posvojitvi v centralno zbirko osebnih o podatkov o izvedenih posvojitvah v Republiki Sloveniji.²¹ Če sodišče ugotovi, da niso izpolnjeni zakonsko predpisani pogoji za posvojitev ali da posvojitev ne bi bila v korist otroka, predlog za posvojitev zavrne.

Ob zaključku posvojitve otroka se strokovni delavci s posvojitelji pogovorijo o tem, ali bodo posvojitev svečano zaključili. Izkušnje strokovnih delavcev so, da večinoma vsi posvojitelji na nek način svečano proslavijo dogodek, vendar pa nekateri to želijo storiti v krogu svoje družine, prijateljev, nekateri pa ob tem vključijo tudi CSD ali druge službe. Za tiste, ki želijo, da jim CSD pripravi svečano posvojitev, se pogovorijo o njihovih željah (kje želijo, da se dogodek izpelje, koga bodo povabili ipd.) in se dogovorijo o tem, kaj bo kdo pripravil. Namen svečane posvojitve je, da dogodek ostane v trajnem in lepem spominu.

²¹ V zbirko osebnih podatkov o izvedenih posvojitvah v Republiki Sloveniji se vpišejo: številka in datum odločbe o posvojitvi; datum posvojitve; starost posvojitelja ob posvojitvi in starost otroka ob posvojitvi (4. odst. 285. člena DZ).

PRIMERI SVEČANE POSVOJITVE

CSD Gorenjska, enota Kranj:

Večino svečanih posvojitvev so izpeljali v baročni dvorani mestne hiše. Na dogodku so bili poleg posvojiteljske družine in njihovih povabljenecv prisotni tudi direktor CSD in obe strokovni delavki (CSD otroka in CSD posvojiteljev). Dogodek se je pričel s svečanim nagovorom direktorja in strokovnih delavk, nadaljeval z govorom posvojiteljev in nato s pogostitvijo. Otrokom in posvojiteljem so izročili tudi simbolično darilo.

CSD Podravje, enota Ptuj:

Svečano posvojitvev organizirajo v sodelovanju s posvojitelji. V prostorih CSD skupaj pripravijo pogostitev, družini svečano »predajo« otrokov rojstni list, otroku podarijo primerno knjigo s posvetilom, pa tudi za posvojitelja pripravijo skromno darilo. Na slovesnosti ima govor direktor, pa tudi posvojitelji povedo, kar želijo, po navadi o svojih občutkih, o tem, kakšne so izkušnje sodelovanja s strokovnimi delavkami ... Nadaljnje druženje poteka ob sproščenem klepetu in obujanju spominov, ter se zaključi ob neformalni obvezi, da to ni njihovo zadnje srečanje.

2.2.1.6. SPREMLJANJE PO DOKONČNI POSVOJITVI

V primeru posvojitve otroka v Sloveniji spremljanje posvojiteljske družine po dokončni posvojitvi, zakonsko ni predpisano. Strokovna delavka lahko sklene dogovor z otrokom in družino o spremljanju in morebitni pomoči med odraščanjem (na primer pomoč odraščajočim otrokom in odraslim posvojencem pri iskanju informacij o svoji preteklosti in morebitnih stikih z biološkimi starši (v dogovoru z njimi)). Sodelovanje praviloma poteka v okviru socialnovarstvenih storitev.

V nekaterih primerih mednarodnih posvojitvev, pa mora strokovna delavka v skladu z zahtevami matične države otroka podati zavezo za spremljanje otrok v posvojiteljski družini in o tem poročati matični državi otroka. V nekaterih primerih mora strokovna delavka tako že v postopku posvojitve podati zavezo za spremljanje otroka tako v postopku

posvojitve kot tudi po posvojitvi (obdobna poročanja). S spremljanjem otroka se morajo predhodno (pisno) strinjati tudi kandidati za posvojitev oziroma posvojitelji.

2.2.1.7. DELO STROKOVNIH DELAVK PRI ENOSTRANSKI POSVOJITVI

Pri enostranski posvojitvi otroka posvoji partner (npr. novi mož) otrokovega starša (npr. matere). Če je otrokov drugi starš (npr. oče) še živ, mora k tej posvojitvi podati svoje soglasje (razen, če mu je bila odvzeta starševska skrb).

Oseba, ki želi posvojiti otroka, vloži pisno prijavo, s katero izrazi željo za posvojitev. Strokovna delavka jo je dolžna sprejeti in preučiti. Preveri ali je prijavitelj formalno upravičen do posvojitve, skladno z določbami zakona. Postopek v primeru enostranske posvojitve je enostavnejši, saj ne zahteva izpolnjevanja vseh zakonskih pogojev, ki jih mora izpolniti oseba, ki ni zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev. V tem postopku se ne bo uporabila določba 4. al. 216. člena DZ.²² Prav tako se ne uporabljajo določbe od 223. do 227. člena DZ, ki se nanašajo na postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitev. Zakonec oziroma zunajzakonski partner otrokovega starša namreč vloži pisno prijavo za posvojitev, ki se nanaša na posvojitev konkretnega otroka, s katerim so praviloma že ustvarili družinsko življenje, in je že nastala medsebojna povezanost.^{xx}

Sodišče mora kljub temu preveriti, ali je posvojitev v korist otroka ter so izpolnjeni ostali potrebni pogoji za posvojitev, tako na strani otroka, kakor tudi prijavitelja. Pri sprejemanju odločitve sodišče upošteva mnenje CSD.^{xxi}

Strokovna delavka CSD v ugotovitvenem postopku najprej opravi prvi pogovor z biološkimi starši in prijaviteljem o nameravani posvojitvi. Pri tem piše zapisnik. Pogovor je namenjen odkrivanju motivov za posvojitev, razumevanju pomena in posledic takšne rešitve za otroka

²² Določba se nanaša na zadržek, da posvojitelj ne more biti oseba, ki živi skupaj z osebo, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepne kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti, ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ali kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katero se storilec preganja na predlog. Ker je druga oseba starš otroka in če mu ni bila odvzeta starševska skrb, otrok lahko živi s staršem po prestani zaporni kazni kljub obstoju navedene pravnomočne obsodbe (Kraljić, 2019:803).

in starše. Strokovna delavka vse vključene v postopek seznaniti s pravico otroka do obeh staršev in s pomenom ohranjanja »dvojne identitete« posvojenega otroka in njegovih stikov z biološkim staršem, razen če ti ne bi bili v korist otroka. Po potrebi strokovna delavka ugotavlja primernost partnerja ali zakonca (obisk na domu, sodelovanje z institucijami - vrtcem, osnovno šolo, zdravstvenim domom). Nato strokovna delavka glede na starost in zrelost otroka le temu omogoči, da izrazi svoje poglede in želje v zvezi z enostransko posvojitvijo in ohranjanjem stikov z obema staršema. Tudi v tem primeru strokovna delavka piše zapisnik. Strokovna delavka, ki vodi ugotovitelni postopek, v sodelovanju s strokovnimi delavkami, ki se vključujejo v postopek (socialna delavka in psihologinja), na podlagi opravljenih pogovorov in v sodelovanju z udeleženi izdelava skupno oceno o pogledih in pričakovanjih v zvezi s posvojitvijo in pripravljenostjo potencialnega posvojitelja na starševstvo. Dogovor mora upoštevati rešitev, ki je najboljša rešitev za otroka in sprejemljiva rešitev za druge udeležence v postopku.^{xxii}

Na podlagi mnenja CSD, sodišče v nepravdnem postopku bodisi izda odločbo o posvojitvi, bodisi predlog za posvojitve zavrne.

V Sloveniji je bilo na CSD od leta 2010 vloženi več pisnih prijav za enostransko posvojitve v družinah, v katerih sta oba starša istega spola. Posvojitve, pri katerih želijo otroka posvojiti ljudje istega spola, so pojav, s katerimi se socialne delavke v svoji strokovni praksi ne srečujejo pogosto ali pa se sploh (še) niso. Takšna nova situacija strokovnim delavkam lahko pomeni zadrego, številne pomisleke, pa tudi priložnost za razmislek o lastnih strokovnih in osebnih vrednotah in načelih.^{xxiii}

Pri delu s pari ali posamezniki in posameznicami, ki želijo posvojiti otroka je pomembno, da se strokovna delavka poglubi v lastne poglede na istospolno usmerjenost, da premisli o morebitnih lastnih predsodkih in poskuša oceniti, kako utegnejo ti vplivati na njeno strokovno delo. Pri sebi mora strokovna delavka raziskati, ali bodo kandidate za posvojitve obravnavale tako kot druge v podobnem položaju (torej kot očete ali mame in njihove partnerje, ki želijo posvojiti otroka) ali pa jih bodo morda že v izhodišču obravnavale drugače (npr. z zadržki, dvomi, strahom, predsodki).

Ključno pri tem je pridobivanje znanja in informacij z različnih vidikov: pravni, razvojni (poznavanje značilnosti otrok v družinah z istospolnimi starši), socialni (poučenost o istospolni usmerjenosti za lažje razumevanje oseb, s katerimi sodelujejo).^{xxiv}

VPRAŠANJA O KATERIH JE DOBRO SPREGOVORITI PRI UGOTOVITVENEM POSTOPKU
V PRIMERU ENOSTRANSKE POSVOJITVE V DRUŽINAH, KJER STA OBA PARTNERJA
ISTEGA SPOLA

Kakšne oblike podpore potrebujejo starši v primerih negativnih odzivov okolice?
Kako bodo predstavljali svojo družino v vrtcu, šoli in okolici ali kako jo predstavljajo?
Kaj jih skrbi in na koga se obrnejo, ko potrebujejo oporo?

Vir: Sobočan, 2012

Ključno vodilo za presojo pri obravnavi posvojitev v istospolni družini mora biti v primeru nejasnosti pri razlagi zakonskih norm preslikava razmerij iz zunajzakonske skupnosti. Otrok in oseba, ki želi posvojiti partnerjevega otroka, morata biti obravnavana ne glede na svoj in ne glede na partnerjev spol.^{xxv}

2.2.2. DELO Z BIOLOŠKIMI STARŠI V POSTOPKU POSVOJITVE – smernice za delo strokovnih delavk CSD

Oddaja otroka v posvojitev je za biološke matere običajno zelo težka odločitev, ki praviloma izvira iz kompleksnih ekonomskih, socialnih in čustvenih stisk ter osamljenosti, zaradi katerih spoznajo, da za otroka ne bodo zmogle primerno poskrbeti. Razlogi za oddajo otroka v posvojitev so običajno zelo individualne narave in jih je težko posplošiti ter jih ni možno poenostavljati. Biološke matere odločitev običajno sprejmejo po dolgotrajnem premisleku kot izhod v sili in so zaradi tega pogosto v veliki stiski. V kolikor spoznajo, da otroku ne zmorejo biti matere, ampak le roditeljice, je odločitev za oddajo otroka v posvojitev poštena do otroka in do njih samih.^{xxvi}

Strokovna delavka odločitev za oddajo otroka v posvojitev spoštuje, jo sprejme ter do biološke matere pristopi brez negativnih odzivov, marveč z empatijo in z občutkom, četudi morda odločitve oddaje otroka v posvojitev osebno ne razume in jo težko odobrava. Upošteva, da biološke matere marsikdaj strokovnim delavcem na centrih za socialno delo ne zaupajo celotne zgodbe in vseh vzrokov za sprejeto odločitev, zato so lahko razlogi veliko bolj kompleksni, kot se zdijo na prvi pogled.^{xxvii} Pomembno je, da odločitve bioloških staršev ne obsojajo niti strokovne delavke niti posvojitelji. Priložnost za odpiranje teme o pozitivnem odnosu parov do otrokove biološke matere in neobsojanju njene odločitve, še sploh, če ne poznajo vzrokov oddaje otroka v posvojitev, je tudi v okviru priprave parov na posvojitev.^{xxviii}

Pogovor z biološkimi starši strokovne delavke vodijo na spoštljiv način in z razumevanjem njihovega položaja. V pogovor vključijo oba starša (če je očetovstvo priznано), včasih v pogovore vključijo tudi druge sorodnike (v kolikor je otrok posvojen iz rejniške družine in je imel stike s sorodniki ter se predvideva, da jih bo ohranil tudi v bodoče). Pomembno je, da biološka družina v pogovoru dobi več moči za nadaljevanje svojega življenja, da dobi izkušnjo spoštovanja in dostojanstva. Pomembno je vzpostaviti delovni odnos, v katerem se odpre prostor, da biološka družina lahko nagovori svoje strahove, dvome in bolečine.^{xxix}

Strokovna delavka se pridruži biološki družini v stiski kot jo sama definira, in pogleda, kaj potrebuje. Strokovna delavka preveri razloge, ki so narekovali odločitev za oddajo otroka

v posvojitev, koliko časa razmišljajo o njej, in ali je ta res v največjo korist otroka. Običajno preveri vse možnosti za podporo, da bi otrok in biološki starši ostali skupaj. Zgodi se namreč lahko, da določeni starši ne vidijo izhoda iz svoje težke življenjske situacije, ker nimajo dobre podpore in lahko prehitro sklenejo odločitev oddaje otroka v posvojitev. Strokovna delavka skupaj z družino razišče oblike pomoči, ki jih starši morda potrebujejo in obstoječe vire pomoči, ki so jim lahko v pomoč pri reševanju svoje stiske. Preveri, ali gre morda za situacije, ki so lahko z določenimi oblikami pomoči rešljive in bi starši morda lahko obdržali otroka, kljub težkim okoliščinam, ki se jim zdijo brezizhodne. Biološkemu staršem torej ponudi pomoč pri reševanju stisk in težav, ki jih izražajo in glede katerih pričakujejo pomoč CSD. Ponudi jim tudi obstoječe oblike pomoči kot na primer osebna pomoč, pomoč družini za dom, socialnovarstvene programe relevantne za njihove težave idr.^{xxx}

Pomemben varovalni dejavnik predstavlja tudi socialna mreža, ki biološkemu staršem lahko pomaga pri reševanju svoje stiske. Biološke matere se ob oddaji otroka v posvojitev velikokrat zaradi neodobravanja okolja, drugačnih vrednot in pričakovanj družbe izločijo iz socialne mreže - partnerja, družinskih članov, prijateljic, sodelavk idr. Strokovna delavka zato razišče obstoječo socialno mrežo bioloških mater, ki jim je lahko v pomoč pri reševanju svoje stiske. Ob tem pa jih ne potiska nazaj v socialno mrežo proti njihovi volji ali brez njih samih išče rešitve, temveč jih sprejme skrajno resno in jim da vedeti, da imajo ob njej varen prostor za skupno razmišljanje in iskanje njim ustrezne rešitve.^{xxxii}

Delo poteka v smeri iskanja možnosti, ki so za biološke starše sprejemljive (obdržati otroka ali oddati otroka v posvojitev). V primeru odločitve za oddajo otroka v posvojitev strokovna delavka biološke starše pri odločitvi podpre in jim ponudi oblike pomoči, ki bi jih morda potrebovali ob sami oddaji otroka v posvojitev, pri soočanju z izgubo otroka in pri reševanju drugih stisk, ki jih pestijo.^{23 xxxii}

Biološke matere, ki oddajo otroka v posvojitev, potrebujejo različno količino strokovne pomoči, zato jim strokovna delavka ponudi le toliko pomoči, kolikor so jo pripravljene

²³ Zgodi se lahko, da so ženske, ki oddajo otroka v posvojitev lahko tudi same v materialnih, zdravstvenih, duševnih, čustvenih ali drugih težavah.

sprejeti. Glede na obseg nudene pomoči in oblikovan socialno-delavski pristop ločimo dve skupini bioloških mater. V prvo skupino sodijo tiste, ki so se pred prihodom na CSD že odločile za oddajo otroka v posvojitev, nekatere pa rešitve svojega položaja še nimajo. V drugo (običajno manj številno) skupino pa tiste ženske, ki se izogibajo izpolnjevanju svojih dolžnosti do otroka in je proti njim sprožen postopek odvzema starševske skrbi. Običajno te odklanjajo pomoč socialne službe in jo doživljajo kot nekoga, ki jih nadzoruje in preganja.^{xxxiii}

Dobre prakse nekaterih CSD kažejo na pomen individualnega pristopa pri delu z biološkimi starši, ki oddajo otroka v posvojitev. Delo z biološko družino strokovna delavka prilagodi glede na to, ali biološka mati sama odda otroka v posvojitev ali skupaj s partnerjem, ter tudi glede na starost otroka (posvojitev novorojenčka ali posvojitev starejšega otroka), posvojitev otroka iz rejniške družine ali posvojitev otroka iz predhodnega rejništva.^{24 xxxiv}

Z biološkimi materami, ki oddajo v posvojitev novorojenčka, strokovna delavka zaradi želje po anonimnosti dela individualno, jim zagotovi varen in zaupen prostor. Oddaja otroka v posvojitev je zelo individualna izkušnja. Določene biološke matere nekaj časa po rojstvu pred oddajo otroka želijo preživeti z otrokom. Spet druge pa so v posvojitev popolnoma prepričane in se ne odločijo za sobivanje z otrokom v porodnišnici, ga pred oddajo v posvojitev ne želijo videti ali pridobiti kakršnih koli informacij o njem. Strokovna delavka tudi upošteva, da si nekatere biološke matere ob rojstvu otroka o oddaji v posvojitev lahko premislijo.^{xxxv}

V določenih primerih biološke matere na CSD že pred porodom iščejo informacije, saj velikokrat niso seznanjene s postopkom in formalnostmi, ki jih morajo opraviti ob oddaji otroka v posvojitev (na CSD, v porodnišnici itd.). Strokovna delavka jim ponudi podporo in pomoč pri opravilih, za katere prosijo.²⁵ Kot že rečeno, v izogib prenatrženim odločitvam

²⁴ V tem primeru otroka posvoji družina, pri kateri je bil otrok že predhodno nameščen v rejništvo.

²⁵ Določene biološke matere na primer zanima, na katere formalnosti se morajo pripraviti ob prihodu v porodnišnico, lahko prosijo za predhodno vzpostavitev kontakta v njihovem imenu v porodnišnici itd.

za oddajo otroka v posvojitev zaradi na videz brezizhodnega položaja družine, strokovna delavka preveri vse možnosti za podporo, da bi otrok in biološki starši ostali skupaj.

Znanja nevro znanosti in razumevanja travm kažejo na pomen izkušnje otroka pred rojstvom, saj se lahko travmatične izkušnje zgodijo že v obdobju nosečnosti (otroci doživijo lahko t. i. »prenatalno travmo«). Strokovna delavka z biološko materjo naslovi temo, na kakšen način bo preživela čas nosečnosti in subtilno spregovori o posledicah morebitnega prikrivanja nosečnosti, uživanja alkohola ter drugih prepovedanih substanc med nosečnostjo, ali drugih vedenj, ki bi lahko škodovale otroku, še sploh, če strokovna delavka zazna, da pri ženski obstaja potencialno tveganje za tovrstna vedenja.^{xxxvi}

Kot zelo pomembno se kaže tudi medsebojno sodelovanje ustanov, relevantnih pri sodelovanju oddaje otroka v posvojitev, torej centrov za socialno delo, zdravstvenih domov, ginekoloških ambulant in drugih pri vzpostavljanju možnosti za zagotavljanje zanesljive podpore in razumevanja konteksta oddaje otroka v posvojitev.^{xxxvii}

Kot primer dobre prakse interdisciplinarnega sodelovanja institucij na področju posvojitve lahko navedemo sodelovanje med CSD in porodnišnico. Osebe porodnišnice razume kontekst posvojitve, pomen priprave staršev na posvojitve in družinam v postopku posvojitve omogoča določene ugodnosti. Ženskam, ki se odločijo za oddajo otroka v posvojitve, omogoči zasebno sobo, staršem, ki posvojijo otroka, pa omogoči hospitalizacijo in sobivanje z otrokom v začetnih dneh po rojstvu v porodnišnici. Tako lahko starši od zdravstvenega osebja dobijo informacije in konkretna navodila glede nege otroka, zdravstvene in druge napotke. Namestitev bioloških mater, ki oddajo otroka v posvojitve, v zasebno sobo, omogoča večjo zaupnost pogovora, ki ga strokovna delavka z biološko materjo opravi pred oddajo otroka v posvojitve.

Strokovna delavka ob oddaji otroka v posvojitve z biološko materjo (običajno dan po porodu) opravi pogovor, ter ji ponudi možnost nadaljnje podpore in pomoči.^{xxxviii}

Svetovalne pogovore z biološkimi materami, ki oddajo otroka v posvojitve, strokovna delavka vodi z ozirom, da le-te pogosto doživljajo občutek krivde, nekatere kot obrambo uporabljajo mehanizem potlačevanja (niso v stiku s svojimi čustvi, same s sabo) in podobno.^{xxxix} Pogovore lahko oblikuje na dveh spoznanjih, in sicer, da je oddaja otroka v posvojitve dokaj identična izgubi otroka (npr. ob smrti) in da sledi za tem dejanjem močna moralna samoobsodba. Biološka mati tekom vzpostavljenega delovnega odnosa s strokovno delavko dobi priložnost, da sprejme odgovornost za svojo odločitev za oddajo otroka v posvojitve, sprejme bolečino in trpljenje, se prilagodi življenju brez otroka in se ponovno usmeri na grajenje odnosa z morebitnim novim partnerjem in opusti stare vzorce, ki temeljijo na iluzijah o ljubezni in srečnem partnerstvu, ki naj bi sledilo nosečnosti in rojstvu otroka. Proces se lahko zaključi s spoznanjem, da oddaja otroka v posvojitve ni le boleče dejanje, ampak tudi pogumno ter odgovorno dejanje v dobrobit otroka.^{xl}

Strokovna delavka biološke matere seznaniti o pomenu pridobivanja zdravstvenih informacij o otroku in pridobi informacije o otrokovem in družinskem zdravstvenem ter okvirnem socio-ekonomskem stanju. Zabeleži tudi, kdo je podal zapisane podatke v primeru potrebe po nadaljnjem kontaktiranju in zabeležke priloži v otrokovo dokumentacijo. Zbrani zdravstveni podatki predstavljajo pomemben vir informacij še posebej v primeru otrokovih zdravstvenih težav in v kolikor nadalje ne bi bilo možno vzpostaviti stika z biološkimi starši. V Prilogi 2 se nahaja primer obrazca, ki lahko služi kot vodilo za pridobivanje zdravstvenih podatkov o novorojencu.^{xli}

Strokovna delavka biološko mater obvesti tudi o urejanju določenih dokumentov potrebnih za izvedbo posvojitve. Pri tem sledi tudi njenim željam, na primer pri tem, na kakšen želi prejeti dokumentacijo. Ponudi možnost urejanja dokumentacije na CSD ali posredovanja dokumentacije na naslov prebivališča. Nekatere biološke matere namreč zaradi ohranjanja anonimnosti ali drugih vzrokov ne želijo posredovanih dokumentov po pošti, ampak raje potrebne postopke uredijo na CSD, kar socialna delavka upošteva in jim stopi nasproti.^{xlii}

V primeru oddaje starejšega otroka v posvojitev (bodisi iz rejniške družine bodisi iz predhodnega rejništva) je poleg že omenjenega pomembna postopna priprava vseh sodelujočih - otroka, bioloških staršev, kandidatov za posvojitev in morebitnih rejnikov. Strokovna delavka stremi k sporazumni odločitvi skupaj z biološkimi starši, da je oddaja otroka v posvojitev v njegovo največjo korist, če sami zanj ne morejo več skrbeti ali rejništvo ni najugodnejša rešitev za otroka. Z biološko družino spregovori o morebitnih strahovih, ki jih imajo glede posvojitve, o morebitnih strahovih pred izgubo stikov z otroki, o morebitnih občutkih krivde ali drugih temah, ki jih naslovijo. Tudi pri teh družinah je pomembno, da v pogovorih s strokovno delavko dobijo izkušnjo spoštovanja in iz njega odidejo z več moči. Z namenom razreševanja takih in drugačnih bojazni bioloških staršev v sodelovanje lahko povabi tudi posvojitelje. Posvojitelji, rejniki in biološki starši morajo biti pripravljene slišati in razumeti, kar je otroku pomembno. Če otrok na primer izraža željo po stikih z biološkimi starši, rejniško družino ali drugimi sorodniki tudi po posvojitvi, jo sprejmejo. Posvojitelji v tem primeru stike spodbujajo in ohranjajo, ob tem z njimi sodelujejo tudi biološki starši ali rejniki.^{xliii}

V sodelovanju z biološko družino strokovna delavka naslovi tudi temo otrokove identitete in njegove želje po iskanju informacij o lastnem biološkem izvoru (od kje prihaja, kdo so njegovi biološki starši itd.). Ko biološki starši oddajo otroka v posvojitev, se strokovna delavka z njimi pogovori tudi o možnosti, da bodo otroci iskali svoj izvor in bodo lahko želeli izvedeti informacije o njih ali na dolgi rok celo želeli vzpostaviti stik z njimi. Strokovna delavka spoštuje njihovo morebitno željo po anonimnosti, vendar jim razloži, da bo določene splošne informacije podala posvojiteljem, saj bodo ti z njimi lažje komunicirali o tem, da je bil posvojen. Posvojiteljem strokovna delavka razkrije splošne informacije o biološki materi kot so na primer starost, zaključena izobrazba, hobiji, določene telesne značilnosti (barva las, oči itd), saj so te otrokom običajno pomembne in jim posvojitelji s takimi informacijami lažje odgovorijo na vprašanja o bioloških starših. Običajno je biološkim materam pomembno, da otrok razume, da ga niso mogle obdržati. Omenjene informacije lahko posvojitelji otrokom pripovedujejo postopoma, prilagojeno njihovi starosti in lahko tudi na razne inovativne in ustvarjalne načine (s pomočjo knjig, lastno izdelanih pravljič, filmčkov, foto albumov, skrinjicami vtisov itd).^{xliv}

Ključno je, da je oddaja otroka v posvojitev po strokovnih merilih v otrokovo največjo korist, ki je sprejeta v dialogu z biološkimi starši. V kolikor je iz strokovnih meril razvidno, da je za otroka oddaja v posvojitev nujna, vendar biološki starši odlašajo, jim strokovna delavka pokaže razumevanje, obenem pa transparentno vodi postopek odvzema starševske skrbi z njimi odkrito spregovori, da je posvojitev najboljša korist za otroka. Nadalje pa z namenom razblinjanja strahov bioloških staršev intenzivno dela na ohranjanju stikov bioloških staršev z otroki, če so ti otroku pomembni.^{xlv}

Pri bioloških materah, ki imajo željo po anonimnosti, se lahko zato pojavi bojazen, da bi posvojitelji ali otroci imeli pretirane želje po stikih z njimi, kar strokovna delavka spoštuje in jim pojasni, da je običajno strah obojestranski in do takih praks navadno ne prihaja. V kolikor je posvojiteljem biološka mati znana, se strokovna delavka z njimi pogovori o spoštovanju njene anonimnosti in zasebnosti. Obratno pa se lahko pojavi strah posvojiteljev, da bi biološka mati želela preveč stikov z otrokom^{xlvi}. Ameriške raziskave kažejo, da je strah običajno neutemeljen, saj biološke matere običajno ne posegajo v otrokovo življenje in življenje njegove družine, kot bi morda bile bojazni nekaterih

posvojiteljev ter obratno. Otroci, ki so spoznali svojo biološko mater, niso bili zmedeni in so za svojo mater še vedno smatrali posvojiteljico, biološko mater pa so imeli za prijateljico, znanko ali teto.^{xlvii} Z biološko materjo strokovna delavka vseeno spregovori o pomenu varovanja prostora med njo in otrokovo novo družino, da ne bi morebiti nenapovedano vstopila v njihovo družino. Vsekakor pa ji vedno ponudi možnost za pogovor in podporo ter ji je na voljo za morebitna vprašanja o stanju otroka v novi posvojiteljski družini.

Strokovna delavka torej deluje kot vez med otrokom, posvojitelji in biološkimi starši. Vsem akterjem ponudi možnost za pomoč in podporo, pogovor in dajanje želenih informacij pred, med in po posvojitvi.

2.2.3. DELO Z OTROKOM V POSTOPKU POSVOJITVE - smernice za delo strokovnih delavk CSD

Čeprav je posvojitev kot ukrep za zaščito otrok namenjen zaščititi in je v dobrobit otroka, je povezan tudi s travmatičnimi izkušnjami. Otroci, ki so bili posvojeni, imajo pogosto kompleksne čustvene, socialne in intelektualne posledice preživetih travmatičnih izkušenj pred posvojitvijo. Travmatične izkušnje so lahko povezane s tveganim ravnanjem biološke matere v prenatalnem obdobju, z zanemarjanjem v matični družini in primarno rano zaradi zapuščenosti, s prehajanjem v različne rejniške družine ali nameščenostjo v institucije. Otroci nadalje doživljajo travmatične izkušnje v obdobju prehoda v novo družino ter tudi po posvojitvi, v kolikor doživijo negativne (diskriminatorne) odzive okolice ali če starši niso pripravljeni na otrokove kompleksne potrebe. V procesu posvojitve in pri oblikovanju identitete otroka igrata ključno vlogo starost otroka ob posvojitvi in razlog, zaradi katerega je bil otrok oddan v posvojitev. Starejši kot je otrok, večja je možnost, da bo prehod v posvojitev zanj travmatična izkušnja. Vloga strokovnih delavk je v tem procesu dvojna, na eni strani se morajo na potrebe otrok odzvati pri delu z njimi, na drugi strani pa morajo ustrezno pripraviti kandidate za posvojitev, da bodo ustrezno pripravljeni na soočanje z izzivi, ki jih čakajo ob posojitvi.^{xlvi}

Na identiteto posvojenega otroka vplivajo že dogodki pred posvojitvijo. Izkušnje otrok v zgodnjem obdobju (tudi v prenatalnem obdobju), na primer prikrivane nosečnosti, so vidne tudi v otrokovem odraščanju, predvsem v zaprtosti do drugih, posledice alkoholizma v nosečnosti se kažejo v nižji zbranosti, motoriki, razvoju in močnih čustvenih izbruhih otrok v odraščanju. Otroci, ki v najzgodnejših letih življenja niso imeli zadovoljenih osnovnih potreb, kot je potreba po telesnem stiku, tudi pozneje nimajo potrebe po njem. Možne posledice zanemarjanja otroka se kažejo tudi v odsotnosti joka, nepremičnem sedenju, odzivnost v obliki umika.^{xli}

Otroci, ki so bili posvojeni, pogosto že kot dojenčki ne dobijo možnosti vzdrževanja bližine z eno osebo, ki bi se na njihove potrebe ustrezno in predvidljivo odzivala in bi jim pomagala razviti občutek varne navezanosti. Varno navezani otroci imajo občutek, da so ljubljene in vredne, druge osebe doživljajo kot zanesljive in sočutne, ter lahko tudi nadalje v življenju

razvijajo kvalitetne odnose z ljudmi. V nasprotnem primeru pa otroci razvijejo drugačne vzorce navezanosti, na primer negotovo navezanost, pri kateri sebe doživljajo kot nevredne in nekompetentne, druge pa kot tiste, ki jih zavračajo ali se ne odzivajo na njihove potrebe.²⁶

Pri delu z otroki v postopku posvojitve, morajo strokovne delavke nagovoriti opisane teme. V kolikor se ugotovi, da otrok potrebuje veliko strokovne podpore in pomoči (pred, med posvojitvijo in po posvojitvi), strokovna delavka vključi v delo z otrokom dodatne vire podpore in pomoči (drugi strokovni delavci na CSD, ustrezni socialnovarstveni ali psihoterapevtskih programi).

Otrok je v procesu posvojitve najpomembnejši udeleženec,^l zato je zelo pomembno, da otroci, ki lahko izrazijo svoje mnenje, sodelujejo v procesu posvojitve. Da lahko do tega pride, mora strokovna delavka z otrokom vzpostaviti zaupen delovni odnos in mu zagotoviti občutek varnosti, kar pa ni enostavna naloga. Včasih je potrebnih več srečanj z otrokom samo z namenom, da otrok strokovno delavko spozna in ji zaupa, šele potem lahko strokovna delavka z njim spregovori o pomembnih temah. Priprava otroka na posvojitve je povezana z otrokovim razvojnim obdobjem (namestitev novorojenčka v družino z namenom posvojitve se nekoliko razlikuje od namestitve starejšega otroka) in same posvojitvene situacije (otrok je lahko posvojen iz predhodnega rejništva in še naprej ohranja stike z biološkimi starši, lahko pride iz rejniške v posvojiteljsko družino, lahko so mu starši umrli ipd.). Vsaka situacija zahteva ustrezno pripravo otroka.

Z otrokom strokovna delavka opravi več pogovorov prilagojenih njegovi starosti in razumevanju, spremlja njegovo doživljanje, počutje, želje in ga starosti primerno seznanja z aktivnostmi v procesu posvojitve. Priprava se odvija v otroku poznanem okolju, kjer se dobro počuti.^{li} Strokovna delavka mora znati slišati otrokov glas, torej otroku omogočiti,

²⁶ Omenjen vzorec po avtorju teorije Johnu Bowlby-ju (1988, 1991). Avtorja Bouwkamp in Bouwkamp sta teorijo navezanosti nadgradila in opredelila tudi interakcijske vzorce v družini, ki se razvijejo glede na stile navezanosti. Več o tem v: Bouwkamp in Bouwkamp (2014), Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela.

da izrazi svoje poglede, pričakovanja in bojzani v zvezi z načrtovano posvojitvijo, ga vzeti resno, ter mu razložiti, kaj se bo s tem, kar v pogovoru podeli, zgodilo. Razumeti mora, da lahko otrok oddajo v posvojitev dojema kot zavrnitev bioloških staršev in doživlja zelo velike občutke krivde.^{lii}

Ko strokovna delavka ob oddaji otroka v posvojitev s kandidati raziskuje možnosti za zagotavljanje pogojev za otrokovo življenje, presoja, katera družina bo znala otroku zagotoviti t. i. »temeljno opremo«^{liii}, ki zajema:

- občutek lastne vrednosti (»V redu je, da si.«);
- pravico do resničnosti (Pravico otroka do vseh njegovih čustev, da sme čutiti, kar čuti, misliti, kar misli in to tudi ubesediti. Da je vzet resno in se upošteva njegovo mnenje. Le tako se nauči svoje misli, želje in čustva podeliti, obvladati in prevzeti odgovornost zanje. Obenem pa mu družina postavi jasne meje, da ne more početi, vsega kar želi);
- potreba po ljubezni in varnosti;
- potreba po avtonomnosti: da je edinstven, avtonomen, samosvoj in sme skrbeti zase ter potreba po navezanosti in skrbi na druge;
- sposobnost za ljubezen (naučiti se razviti sposobnost imeti rad in ravnati z ljubeznijo);
- sposobnost za konflikt (zaznati, se soočiti s konfliktom in konflikte reševati na nenasilen način in z iskanjem skupnih rešitev, saj je družina konfliktna skupina);
- sposobnost za pogajanje (vsak pove, kaj čuti in kaj želi, ob tem pa posluša in sliši čustva in želje drugega).^{liv}

2.2.3.1. DELO Z OTROKOM PRI PREHAJANJU IZ REJNIŠKE V POSVOJITELJSKO DRUŽINO

Prehod otroka iz enega v drugo okolje mora biti načrtovan, postopen in mora izhajati iz otrokovih koristi, njegovega počutja, želja, potreb. Nekateri otroci prehod sprejmejo lažje in hitreje, nekateri otroci nikoli. Če otrok v posvojiteljsko družino prehaja npr. iz rejniške družine, kjer je bival že nekaj časa in so se med njim in rejniki stkale pomembne vezi je zanj to zagotovo stresna situacija. Zato je pomembno, da se kandidati za posvojitev sprva spoznavaajo z otrokom za krajši čas in ob prisotnosti rejnikov, nato sledi npr. kratek sprehod s posvojitelji brez rejnikov, morda sčasoma krajši izlet itd. vse do točke, ko bo otrok lahko sprva skupaj z rejniki, sčasoma pa sam, prišel na prvi obisk h kandidatom. Nato sledi prva noč pri kandidatih za posvojitev, sčasoma dve, daljše počitnice itd. vse do točke, ko se dobro spoznajo, povežejo in ko tudi otrok pokaže ali pove, da je pripravljen na prehod iz ene družine v drugo. Zato, da se vse to zgodi pa je potreben čas, sodelovanje in povezanost vseh udeleženihi med pripravo in tudi po sami posvojitvi. Pomembno je, da se vezi med otrokom in rejniki ne prekinejo hitro in za vedno, zlasti, če so otroku pomembne.^{lv}

Za nudenje pomoči in opore otroku pri prehajanju iz rejniške družine v posvojiteljsko družino mora imeti strokovna delavka veliko znanja in čas za spremljanje otroka. Ob prehodu ga mora pripraviti na posvojitev in hkrati na slovo od rejniške družine. Pri tem je potrebna tudi zrelost na strani rejnikov, da ga znajo pripraviti, mu razložiti, da se mu ne odpovedujejo. Otrok se bo v vsakem primeru počutil zapuščenega, ne dovolj dobrega.^{lvi} Naloga strokovne delavke je, da spodbuja tako rejniško družino kot posvojitelje k odkritem pogovoru z otrokom. Pri tem pa je ključno, da se upoštevajo otrokove želje po ohranjanju stikov (z rejniki, svojci, prijatelji) in želji, da obdrži svoje ime itd.^{lvii}

V sodelovanje pri pripravi otroka in spremljanju njegovega doživljanja ob prehodu iz ene v drugo družino strokovna delavka vključuje tudi druge strokovnjake, zlasti psihologe, klinične psihologe, ki podajo svojo oceno o otrokovem doživljanju posvojitve, o tem ali je posvojitev za konkretnega otroka res največja korist. Lahko se ugotovi, da posvojitev ne bo v korist otroka, ker otrok kaže prevelike stiske. Odgovornost strokovne delavke je, da se za vsakega otroka posebej pogleda, kaj je v otrokovo korist.^{lviii}

Strokovna delavka se v celotnem procesu prehoda z otrokom pogovarja, mu pomaga razumeti njegov položaj, sliši njegove želje, strahove, pričakovanja ipd. Če ima tudi otrok željo po posvojitvi s strani rejnikov, je ta situacija zanj manj stresna, saj ostaja v okolju in med ljudmi, ki so mu pomembni, poznani in se je med njimi pogostokrat že vzpostavil odnos starš-otrok. V teh situacijah se pogostokrat več časa nameni pogovoru z vsemi udeleženi o ohranjanju stika z biološkimi starši po posvojitvi.

2.2.3.2. ODPRTOST POSVOJITVE

Strokovna delavka nudi podporo pri komunikaciji družinskih članov o posvojitvi. Kandidate za posvojitev spodbuja, da otrokom na njim prilagojen način, postopoma in od začetka posvojitve naprej ubesedijo, da je bil posvojen. Poskrbijo, da imajo odgovore, na otrokova vprašanja in na iskanje informacij o svoji identiteti.^{lix}

Strokovna delavka da poudarek otrokovi pravici do lastne stvarnosti lahko tudi na način, da skupaj z otrokom ustvari njegovo »življenjsko knjigo«, kjer so napisane in slikovno prikazane vse podrobnosti iz njegovega življenja. S to knjigo lahko otrok okoliščine svojega življenja prenese v posvojiteljsko družino in odraste hkrati kot otrok svojih roditeljev in svojih staršev. Strokovna delavka lahko naredi video posnetek, na primer kraja, kjer se je rodil, porodnišnice, v kateri je bil, sirotišnice, rejniške družine in vseh pomembnih dogodkov njegovega življenja.^{lx}

Prav tako so pri načinu odprtosti o otrokovi posvojitvi, lahko ustvarjalni tudi posvojitelji. V primeru posvojitve novorojenčkov in majhnih otrok, pripravijo različne pripomočke, na podlagi katerih otroku pripovedujejo o tem, da je posvojen (filme, video posnetke, knjige, albume slik, oblikujejo (individualizirane) pravljice ipd.).

V nadaljevanju sta predstavljeni dve izjavi strokovnih delavk, ki kažeta na pomen odprtosti posvojitve:

»Ko sem enkrat prišla k posvojiteljski družini je otrok točno vedel, kdo sem, ker je ona (posvojiteljica) vse v pravljico vkalkulirala. Ni mu bilo še čisto jasno in me je vprašal, če sem ga jaz rodila, ampak sedaj pri desetih letih je vse povezal.«^{lxi}

»Družina otroku ne more odvzeti bremena in rane zapuščenosti, da je bil posvojen in tako ni takšen kot večina ostalih otrok, lahko pa mu pomaga sprejeti njegovo realnost in jo dojeti kot del njegove identitete. Starša otroku razložita, da je bila njuna situacija neplodnosti tista, ki ju je pripeljala do te odločitve in ne otrokova krivda. Da ni bil njuna prva izbira, vendar to ne pomeni, da ga imata zaradi tega manj rada in je manj vreden. Da je komunikacija odprta in starši pred otrokom ne prikrivajo resnice. Pri tem starši potrebujejo strokovno oporo.«^{lxii}

Pri otrocih, ki so bili posvojeni, se slej ali prej pojavi zanimanje za raziskovanje svojega biološkega izvora in včasih tudi želja po srečanju z biološko materjo. Izrazito postane v obdobju adolescence in običajno traja, dokler posameznik ne dobi želenih odgovorov.^{lxiii} Raziskave kažejo, da si posvojene osebe želijo poiskati biološke starše zaradi genealoškega interesa in dednih bolezni ali pa si želijo srečanja z njimi in obrazložitve vzrokov za oddajo v posvojitev.^{lxiv} Srečanje z biološko družino je pomembno za razvoj otrokove identitete in za iskanje odgovorov glede preteklosti. Ključno je, da do stika pride šele takrat, ko si otrok tega želi.^{lxv} Strokovna delavka otroka (ali odraslo osebo), ki izrazi željo po srečanju z biološko materjo, v okviru zakonskih okvirov seznanjena z informacijami o njej, ali pa jih pridobi pri drugem CSD iz katerega izhaja biološka mati^{lxvi}, ter pri biološki materi preveri možnosti za srečanje z otrokom^{lxvii}. Pred srečanjem je pomembna čustvena in psihološka priprava posameznika. Pomembna je podpora prijateljev in sodelovanje posvojiteljev. Koristno je posvetovanje z osebami, ki imajo podobno izkušnjo, ali so tudi sami v procesu iskanja lastnih korenin.^{lxviii}

Kot dobra praksa se pokažejo tudi skupine ali tabori za otroke, ki so bili posvojeni, kjer imajo otroci priložnost spoznati druge s podobno izkušnjo, si izoblikujejo mrežo otrok s podobnimi izkušnjami in se v izkušnji posvojenosti ne počutijo same.^{lxix}

2.2.4. MEDNARODNE POSVOJITVE²⁷ - formalni postopki

Mednarodna posvojitev pomeni, da otrok in posvojitelj ne prihajata iz iste države ter da se s posvojitvijo otrok premakne iz svoje matične v drugo državo. Eden izmed ključnih razlogov, da prihaja do mednarodnih posvojitvev je, da imamo na eni strani države, kjer je ogromno otrok, za katere ne skrbijo starši, na drugi strani pa države, kjer je več kandidatov za posvojitev, kot je otrok, primernih za posvojitev. Države si morajo v skadu s Konvencijo o otrokovih pravicah²⁸ (v nadaljevanju KOP) prizadevati, da zagotovijo ukrepe, s katerimi bodo skrbele za varstvo otrokovih koristi. Primarni cilji so usmerjeni v ohranitev biološke družine in staršev otroku. Izločitev otroka iz njegove biološke družine in ločitev od bioloških staršev, še posebej, če se bo pri tem otrok premaknil iz ene države v drugo, naj bi bil skrajni ukrep. Zagotovitev varstva otrokovih koristi izhaja tudi iz tega, da se otroku poskušajo najprej poiskati posvojitelji v matični državi otroka, šele sekundarno naj bi se zgodila mednarodna posvojitev. Konkretna konvencijska podpora posvojitvam je dana v 21. členu KOP, ki določa, da morajo države, ki priznavajo in dovoljujejo posvojitev, omogočiti, da bodo otrokove koristi poglavitno vodilo. Za doseg tega cilja morajo države zagotoviti, da lahko otrokovo posvojitev odobri samo pristojni organ. Ta v skladu z veljavnim zakonom in postopki ter na podlagi vseh pomembnih in zanesljivih informacij ugotovi, da je posvojitev dopustna glede na otrokov položaj v zvezi s starši, sorodniki in zakonitimi skrbniki in da so, če se je tako zahtevalo, prizadete osebe na podlagi svetovanja, če je bilo to potrebno, dale svoje odgovorno soglasje k posvojitvi. Spodbuditi je treba prizadevanja, da bodo države spoznale, da je mednarodna posvojitev alternativen način skrbi za otroka, če zanj ni mogoče najti rejniške ali posvojiteljske družine, ali ustrezno poskrbeti zanj v matični državi. Države naj bi jamčile, da bo otrok pri mednarodnih posvojitvi deležen enakega varstva in norm, kakršne veljajo pri nacionalni posvojitvi. Nadalje naj bi države zagotovile, da pri mednarodni posvojitvi otroka nastanitev ne bo imela za posledico neupravičenega bogatenja tistih, ki so vanjo vključeni. Iz tega izhajajo resni problemi, ki

²⁷ V besedilu izmenično uporabljamo izraza »mednarodne posvojitve« in »meddržavne posvojitve«.

²⁸ Konvencija o otrokovih pravicah (Ur. list SFRJ - MP, št.15/1990)

so povezani s stroški, donacijami in nadomestili v postopku mednarodne posvojitve. Podane so velike razlike od države do države, pri čemer je resen problem višina nadomestil, ki jih nekje zahtevajo agencije, ki zahtevajo plačilo stroškov, ki niso sorazmerni danim uslugam. Države naj bi, kjer je to primerno, podpirale v skladu s cilji KOP in institutom posvojitve primarno domače, sekundarno mednarodno sklepanje dvostranskih ali večstranskih sporazumov in dogovorov ter si v zvezi s tem prizadevale zagotoviti, da otrokovo nastanitev v drugi državi izvedejo pristojni organi in telesa.^{lxx}

Republika Slovenija ima trenutno sklenjen dvostranski sporazum z Republiko Severno Makedonijo, ki je začel veljati leta 2008.²⁹ Sporazum je pripravljen na podlagi določil Haaške konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah³⁰ (v nadaljevanju MKVO) in določa temeljne pogoje na strani posvojitelja ter otroka oziroma mladoletne osebe, postopek meddržavne posvojitve otroka (osebe, ki želijo posvojiti otroka iz druge države, pisno prijavo s katero izrazijo željo za meddržavno posvojitvev, vložijo pri pristojnem organu države, v kateri prebivajo), osrednja organa (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije in Ministrstvo za delo in socialno politiko Republike Makedonije) ter pooblaščenice organe (centri za socialno delo obeh držav) za izvajanje meddržavnih posvojitvev, ureditev izstopa iz matične države ter vstopa in prebivanja otroka oziroma mladoletne osebe v državi sprejema ter ureditev zdravstvenega zavarovanja otroka v času namestitve z namenom posvojitve.^{lxxi}

V praksi do posvojitvev med Republiko Severno Makedonijo in Republiko Slovenijo v zadnjih letih praktično ne prihaja. Uradno stališče Republike Severne Makedonije je, da nimajo otrok za oddajo v posvojitvev, ponudijo večinoma le otroke s posebnimi potrebami, poleg tega imajo izoblikovan vrstni red, pri katerem imajo prednost domači pari, tuji pa so po prioritetah na dnu izoblikovanega vrstnega reda države.^{lxxii}

²⁹ Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah (Uradni list RS, št. 15/07 - MP).

³⁰ MKVO ima 99 držav pogodbenic (stanje na dan 28. 6. 2018), Dostopno na: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>, 25. 2. 2019

2.2.4.1. POSTOPEK MEDDRŽAVNE POSVOJITVE PO MKVO

Najbolj priporočljiv način za mednarodno posvojitve je med državami, ki so tako kot Slovenija, ratificirale MKVO. Slednja si prizadeva k uvedbi jamstev, ki zagotavljajo, da meddržavne posvojitve potekajo v otrokovo korist in da se spoštujejo njegove temeljne pravice. Vzpostavlja sistem sodelovanja med državami pogodbenicami, s čimer se zagotavlja spoštovanje do teh jamstev. S tem se tudi preprečujejo ugrabitve, prodaja in trgovina z otroki. ^{lxxiii}

MKVO predvideva določitev osrednjega organa, ki za potrebe MKVO opravlja določene naloge, kot so zbiranje informacij, medsebojno obveščanje o delovanju konvencije, preprečevanje neupravičene pridobitve materialnih ali drugih koristi v zvezi s posvojitvijo, hranjenje in izmenjava informacij o razmerah otroka ter predvidenih posvojiteljih, spremljanje ter pospešitev postopkov za izvedbo posvojitve, razvijanje svetovanj za posvojitve, razvijanje služb za pomoč posvojiteljem v lastni državi, izmenjava poročil in izkušenj med državami. Osrednji organi izvajajo neposredno ali prek organov z javnimi pooblastili ustrezne ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakonite in druge finančne koristi v zvezi s posvojitvijo ter zatirajo vse dejavnosti, ki so v nasprotju s cilji MKVO. ^{lxxiv}

V skladu s 14. členom MKVO se osebe, ki želijo meddržavno posvojitve otroka, obrnejo na osrednji organ v državi svojega običajnega bivališča. Osrednji organ pripravi poročilo o posvojiteljih, ki mora vsebovati naslednje podatke: identiteto prosilcev, izpolnjevanje pogojev za posvojitve, poreklo, družinsko in zdravstveno anamnezo, družbeno okolje, razloge za posvojitve, možnosti za izvedbo meddržavne posvojitve, značilnosti otrok, za katere bi bili primerni skrbeti. To poročilo pošlje osrednji organ države sprejema osrednjemu organu matične države (15. člen MKVO). V skladu s 16. členom je tudi osrednji organ matične države za tem, ko se prepriča, da je otroka mogoče posvojiti, zavezan pripraviti poročilo o otroku, ki mora vsebovati podatke o otrokovi identiteti, primernosti za posvojitve, poreklu, družbenemu okolju, družinski in zdravstveni anamnezi otroka in njegove družine ter vseh drugih morebitnih posebnih potrebah otroka. Prav tako mora upoštevati otrokovo vzgojo in etnično, versko ali kulturno poreklo; zagotoviti mora, da so bila vsa soglasja pridobljena v skladu s 4. členom MKVO in tudi odločiti na podlagi podatkov,

vsebovanih v poročilih o otroku in prosilcih, da bi bila predvidena namestitev z namenom posvojitve v otrokovo korist. ^{lxxv}

Poročilo o otroku mora osrednji organ matične države poslati osrednjemu organu države sprejema, skupaj z dokazili o pridobljenih soglasjih in utemeljitev za svojo odločitev o namestitvi z namenom posvojitve. Organ mora paziti, da ne razkrije identitete matere in očeta, če je v matični državi določeno, da se ti podatki ne smejo razkriti. Člen 30 določa, da morajo pristojni organi države pogodbenice zagotoviti, da se hranijo pri njih zbrani podatki o otrokovem poreklu, posebej podatki o identiteti njegovih staršev ter o njegovi zdravstveni anamnezi. Zagotoviti morajo, da ima otrok ali njegov predstavnik dostop do teh podatkov, če je to dovoljeno po zakonu te države, vendar ob ustreznem sodelovanju.

^{lxxvi}

Matična država odloča o tem, ali naj se otrok zaupa predvidenim posvojiteljem. Osrednji organ države sprejema mora takšno odločitev potrditi, če to zahteva njegova država ali osrednji organ matične države. Da bo lahko prišlo do namestitve otroka v družino z namenom posvojitve, je potrebna njihova privolitev, ki jo mora priskrbeti osrednji organ države sprejema. Prav tako se morata oba organa strinjati, da se posvojitve lahko izvede in da je bilo v skladu s 5. členom ugotovljeno, da so kandidati za posvojitev sposobni in primerni za posvojitve, da izpolnjujejo pogoje zanjo ter ima otrok dovoljenje za vstop in stalno prebivališče v državi sprejema ali pa da bo to dovoljenje še dobil (17. člen). Osrednja organa obeh držav se morata medsebojno obveščati o poteku posvojitve in ukrepih za njeno izvedbo in tudi o tem, kako napreduje namestitev, če se zahteva poskusna doba. ^{lxxvii}

2.2.4.2. POSTOPEK MEDDRŽAVNE POSVOJITVE PO ZAKONU O MEDNARODNEM ZASEBNEM PRAVU IN POSTOPKU

Otroka je mogoče posvojiti tudi iz držav, ki niso podpisnice MKVO. Gre za t. i. posvojitev v tujini po tujem pravu, kar pomeni, da v teh primerih matična država otroka določa pogoje in postopek posvojitve. Odloča torej, kateri otrok se sploh lahko posvoji in če se lahko posvoji v tujo državo. Matična država otroka tudi odloča o tem, katere dokumente je potrebno pripraviti in v kakšni obliki, če želi tujec posvojiti otroka iz njihove države. V

kolikor pride do posvojitve v tujini, akt o posvojitvi izda pristojni organ v matični državi otroka, v Sloveniji pa ga mora priznati sodišče, da je veljavno tudi na območju Republike Slovenije.^{lxxviii}

Kadar je torej prisoten mednarodni element in niso izpolnjeni pogoji za uporabo mednarodne pogodbe, se za mednarodno posvojitve uporabljajo določila Zakona o mednarodnem zasebnem pravu in postopku³¹ (v nadaljevanju ZMZPP). Določbe o posvojitvi so zajete v delu, ki vsebuje pravila o določanju prava, ki ga je treba uporabiti za družinska razmerja z mednarodnim elementom. Na posvojitve se nanašajo predvsem 46., 47. in 83. člen ZMZPP.^{lxxix}

V kolikor se posamezniki ali pari v Sloveniji odločijo za meddržavno posvojitve, jih strokovne delavke usmerijo k posvojitvi otrok v državah, podpisnicah MKVO, saj na MDDSZ lahko sodelujejo le v postopkih z državami, podpisnicami konvencije. Ti postopki so bolj varni in tudi nekoliko bolj ugodni. Vsi ostali postopki, ki jih pari izvedejo samoiniciativno z državami, ki niso ratificirale konvencije, so izpostavljeni večjim tveganjem za zlorabe otrok in staršev, ter jih ne morejo izvesti v sodelovanju z MDDSZ.

V nadaljevanju izpostavljamo vsebine, ki so v primerjavi z notranjimi posvojitvami nekoliko specifične oziroma se razlikujejo od vsebin v postopku pri notranjih posvojitvah in predstavljamo določene postopke meddržavnih posvojitvev glede na vrsto pravnega temelja države. Opozarjamo, da se postopki in zahtevana dokumentacija v sodelovanju z različnimi državami razlikujejo in zato določeni segmenti zapisa niso povsem relevantni za postopke v vseh državah.

³¹ Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (Uradni list RS, št. [56/99](#) in [45/08](#) - ZArbit)

2.2.5. MEDNARODNE POSVOJITVE - smernice za delo z osebami, ki želijo posvojiti otroka iz tujine

Ne glede na to, ali želita zakonca, zunajzakonska partnerja (v nadaljevanju par) ali posameznik posvojiti otroka iz Republike Slovenije ali iz tujine, je postopek posvojitve s strani slovenskih organov enak. Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitve se začne na osrednjem organu v državi sprejema (v Sloveniji na krajevno pristojnem CSD, ki je poblaščen organ oziroma organ z javnimi pooblastili) na predlog prijavitelja. Pari ali posamezniki vložijo pisno prijavo, s katero izrazijo željo za posvojitve na centru za socialno delo.^{lxxx}

Strokovna delavka na CSD sprejme in prouči pisno prijavo, s katero par ali posameznik izrazi željo za posvojitve. Izpolnjevanje pogojev za posvojitve strokovna delavka na CSD preveri na enak način kot pri postopku ugotavljanja pogojev za posvojitve otroka v Sloveniji (glej poglavje 2.1.1). Poleg zahtevanih potrdil oz. listin, ki morajo biti priložene pisni prijavi, s katero prijavitelji izrazijo željo za posvojitve otroka v Sloveniji, posamezne države običajno zahtevajo še dodatne dokumente, ki pa se po državah nekoliko razlikujejo³², običajno pa je zahtevano vsaj socialno in psihološko poročilo CSD.³³ Strokovna delavka kandidate za posvojitve informira o potrebni dokumentaciji. V kolikor gre za državo, glede

³² Meddržavno sodelovanje z na primer Češko Republiko poleg zahtevane dokumentacije v Sloveniji predvideva še potrdilo o dodelitvi statusa kandidata za posvojitve, potrdilo o zaposlenosti, privolitev prosilca za izvajanje kontrol otroka v časovnih obdobjih, ki jih določi Urad za mednarodno pravno varstvo otrok, izpolnjen vprašalnik, fotodokumentacija - fotografije kandidatov, morda tudi otrok in drugih oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, širše družine in fotografije stanovanjskih razmer kandidatov, socialno poročilo (»home study«), ki ga pripravi pristojni socialni delavec, in ni starejše od enega leta, poročilo o oceni osebnosti, pripravi ga psiholog, vključno s preiskavo, ki naj odkrije morebitne psihopatologije, in ni starejše od enega leta (MDDSZ, 2018).

MDDSZ razpolaga tudi z opisom postopka in dokumentacije, potrebne za posvojitve v Bolgariji. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/mednarodne_posvojitve/

V prilogi predstavimo zahtevano dokumentacijo za posvojitve otrok iz Ruske Federacije in Republike Makedonije.

³³ Zahtevani dokumenti se običajno predložijo kot izvirniki dokumentov ali njihove overjene kopije. Vse priloge pisne prijave, s katero prijavitelji izrazijo željo za posvojitve, ki so uradne listine je treba opremiti z apostilom, morebitno dodatno overitvijo, če bi bila predložena listina izdana v državi, ki ni vezana s Konvencijo o odpravi legalizacije tujih listin in če posebna mednarodna pogodba ne narekuje drugače. Dokumente je treba prevesti, razen če je z osrednjim organom ali pooblaščen organizacijo države prejemnice dogovorjeno drugače. Stroške za prevode dokumentov poravnava kandidati.

katere še ne razpolaga z informacijami o zahtevani dokumentaciji, podatke strokovna delavka pridobi v sodelovanju z MDDSZ. Strokovna delavka kandidatom za posvojitev lahko omogoči tudi stik z osebami, ki so že posvojile otroka iz tujine, vendar le ob njihovem predhodnem soglasju. Dokumentacijo je možno tekom postopka dopolnjevati, kljub temu pa je smotrno, da je le-ta že v začetni fazi kar se da popolna. Pomembno je, da je dokumentacija veljavna v skladu z merili matične države otroka ob izdaji mnenja CSD in ob posredovanju dokumentacije matični državi otroka.^{lxxxi}

Nekaj primerov postopkov in zahtevane dokumentacije v državah se nahaja v Prilogi 3 in Prilogi 4.

Strokovna delavka spodbuja, da meddržavne posvojitve potekajo na prijaznejši način tako za kandidate za posvojitev kot tudi za otroke. Kandidate za posvojitev kot zagovornica podpira pri dolgotrajnih postopkih ter se trudi za zagotavljanje transparentnosti postopkov tudi pri tujih agencijah in organizacijah.

Razloži jim kompleksnost posvojitve v tujini, torej, da so postopek in zahtevani pogoji po državah različni in zelo individualni ter so predvideni visoki finančni izdatki. V primeru, ko kandidati za posvojitev nameravajo posvojiti otroka iz držav, ki niso podpisnice MKVO ali iz držav s katerimi Republika Slovenija nima sklenjenega dvostranskega sporazuma, jim strokovna delavka svetuje, da si poiščejo zanesljiv kontakt (agencijo, CSD, odvetnika itd.) v tujih državah, ki jih bo vodil skozi ta postopek.³⁴ Strokovna delavka kandidate spodbuja, da pridobijo natančne informacije o otroku (o pomembnih značilnostih otroka in družine, zdravstvenem stanju, socialnem stanju, travmatičnih izkušnjah, fotografije otroka in družine itd). V kolikor je strokovna delavka seznanjena s pari ali posamezniki, ki imajo izkušnjo mednarodne posvojitve iz želene države izvora, kandidatom za posvojitev ponudi

³⁴ Strokovna delavka kandidatom za posvojitev, ki nameravajo posvojiti otroka iz držav, ki niso podpisnice MKVO ali iz držav s katerimi RS nima sklenjenega dvostranskega sporazuma, svetuje, da se za pridobitev potrebnih informacij povezanih s področjem posvojitve v teh državah, povežejo tudi s konzularno službo na Ministrstvu za zunanje zadeve.

pomoč pri vzpostavitvi kontakta z njimi za medsebojno izmenjavo izkušenj, vendar le na podlagi njihovega predhodnega soglasja.^{lxxxii}

V pogovoru s kandidati za posvojitev strokovna delavka spregovori o pomenu priprav na posvojitev in jim ponudi možnost individualne priprave ter tudi možnost vključitve v skupinske programe priprave na posvojitev.³⁵ Kandidati za posvojitev, ki želijo posvojiti otroka iz tujine, ravno tako potrebujejo temeljito pripravo na posvojitev otroka z vsemi značilnostmi kot tisti, ki posvojijo otroka v Sloveniji, vendar s pozornostjo na ohranjanje kulturno-specifičnih potreb otroka in otrokove kulturne identitete. Koristno je tudi, če dobijo možnost spoznati družine, ki imajo izkušnjo posvojitve otroka iz drugih kulturnih okolij, si ustvariti mrežo z namenom izmenjave izkušenj, strahov, uporabnih informacij in podobno.^{lxxxiii}

Tudi pri meddržavnih posvojitvah strokovna delavka ubesedi pomen odprte posvojitve. Torej, da posvojitelji z otrokom že od vstopa v družino odprto, postopoma in primerno njegovi starosti komunicirajo o tem, da je bil posvojen. Pri otrocih, ki so posvojeni iz tujine, je to pogosto še bolj razvidno, saj že na videz izstopajo in se tudi zato pričnejo spraševati o svojem izvoru. Strokovna delavka kandidate za posvojitev spodbudi k razmišljanju, kako bodo odgovorili na specifične otrokove potrebe, ko bo treba govoriti o posvojitvi, o biološkem poreklu.^{lxxxiv} Otroci, posvojeni iz tujine niso le premeščeni v (novo) družino, ampak so soočeni z novo kulturo, s seboj pa prinašajo tudi svojo kulturo, ki pomembno vpliva na njihovo identiteto^{lxxxv}. S kulturno socializacijo lahko družine vzpostavijo povezavo z otrokovo kulturno dediščino in pripadnostjo novi kulturni skupini, tako da se etnične in kulturne razlike priznajo kot specifične, hkrati pa se v teh posebnostih prepoznajo enakosti in priložnost medkulturnega učenja.^{lxxxvi} Bikulturna socializacija omogoča spretnost

³⁵ Skupine priprav na posvojitev morajo biti tako, da omogočajo varen in zaupen prostor, pomembno je zagotoviti zakonitosti dela v skupini, da se pari lahko povežejo, odprejo in da vsak pride do besede. Namen priprav je zagotoviti izmenjavo informacij, da so čim bolj izkustvene, da pari čim več sprašujejo, in niso izvedene le v obliki frontalnih predavanj. Izvajalka skupinskih priprav mora biti zelo usposobljena in delovati v timu drugih strokovnjakov, saj je pomembno nasloviti splošne teme posvojitve (zakonodajne, o rejništvu, vzgoji) ter tudi bolj kompleksne teme (neplodnost, odnosne teme, teorije navezanosti, navezanosti para, travme, umetna oploditev itd). Pri mednarodnih posvojitvah pa tudi specifičnost posvojitve v drugih okoljih na primer z morebitnimi fotografijami sirotišnic, kulturnih sprememb za otroka itd.

kulturnega prilagajanja in prehajanja med dvema kulturama, ter daje možnost otrokom, da ostanejo povezani s svojo kulturno dediščino, obenem se priučijo novih jezikovnih značilnosti in vedenjskih vzorcev ter se identificira tudi z novo kulturo.^{lxxxvii} Vloga posvojiteljev v bikulturni socializaciji je razumeti, da otrok v posvojiteljsko družino prinese svojo zgodovino iz življenja pred posvojitvijo in pomagati otroku spoznati njegovo rodno kulturo.^{lxxxviii} Posvojitelji morajo biti do nove kulture odprti, še preden otroka posvojijo, pridobiti morajo znanje o kulturi iz katere otrok prihaja (jezik, običaji, posebnosti države, potovanja v državo izvora in druženje z ljudmi itd.). Ob tem pa morajo biti pri predstavljanju kulture otroku zmerni, saj lahko sledni raziskovanje svojega etničnega ozadja tudi zavrne.^{lxxxix}

Študije kažejo, da bikulturna socializacija oziroma občutek etnične in rasne pripadnosti znotraj družine oblikuje pozitivno etnično identiteto otroka, skrajša dolgoročne procese prilagajanja otrok, ki so bili posvojeni v tujini, pospeši zdrav psihološki razvoj, vpliva na višjo otrokovo samozavest, na manj možnosti za vedenjske težave, na boljše intelektualne dosežke in na višjo raven prilagajanja v odraslosti. Če imajo posvojitelji ali otrok odklonilen odnos do okolja iz katerega otrok izhaja, obstaja večja verjetnost za otrokovo nižjo samozavest in večjo navezanost na rodno državo.^{xc}

STROKOVNA DELAVKA POSREDUJE KANDIDATOM ZA POSVOJITEV ZNANJE O POMENU KULTURNE SOCIALIZACIJE IN MEDIKULTURNEGA UČENJA

Najpomembneje je, da osebe, ki posvojijo otroka v tujini, do države izvora občutijo naklonjenost, spoštovanje in radovednost.

Pomembno je:

- Da jih država zanima.
- Da imajo o njej pozitivno mnenje.
- Da si želijo navezati in tudi navežejo socialne stike z ljudmi etične skupine države izvora.
- Da otroku zbudijo radovednost do države izvora, da lahko otrok razvije naklonjenost do rojstne države in s tem do bioloških staršev in širšega okolja, saj to vpliva na dobro samopodobo.
- Da se starši naučijo vsaj nekaj besed jezika države izvora.
- Da odpotujejo v državo izvora, obišejo tamkajšnje kulturne znamenitosti in poskušajo spremljati običajno življenje.
- Da spremljajo novice o državi izvora in jih občasno posredujejo otroku na prijazen način.
- Da poznajo nekatere praznike, ki jih praznujejo v državi izvora, in jih obeležijo.
- Da navežejo stike z otroki in starši, ki živijo v Sloveniji ali v tujini in so iz države otrokovega izvora.
- Da razumejo pomen bikulturnosti.

Vir: Zaviršek 2012:195-196

Strokovna delavka kandidate za posvojitev usmerja k realističnemu oblikovanju svojih zmožnosti in pričakovanj do otroka, s katerimi lahko shajajo, ter opuščanju idealiziranih predstav o posvojitvi, otrocih in družini. Pomembna tema, ki jo strokovna delavka s kandidati za posvojitev naslovi, so različne izkušnje otrok z navezanostjo, ki vplivajo na družinsko življenje tudi nekaj let po posvojitvi. Otroku lahko pride v novo družino s težavami, ki izhajajo iz dejstva, da je lahko svoje otroštvo preživel v instituciji, ali družini, ki mu ni nudila možnosti izkušnje varne navezanosti. Otroci, ki so posvojeni iz institucije (sirotišnice) se zaradi prenatrpanosti in ustroja institucije ne morejo navezati na eno osebo, nimajo zagotovljenih telesnih potreb (po nošenju, pestovanju, ljubkovanju ipd.), potreb po

ugodju in varnosti (čakanje, da otrok zaspi, vstajanje ponoči, ko joka ipd.). Otroci izoblikujejo različne oblike preživetja v obliki institucionalnega vedenja in se jih oklepajo še dolgo po posvojitvi.^{36 xci}

Strokovna delavka s kandidati za posvojitev primerno ubesedi tudi, da je iz okolice na posvojene otroke iz drugih kulturnih okolij lahko pričakovati različne, tako pozitivne kot negativne odzive.^{xcii} Otrok vstopi v določeno okolje, sorodstveno mrežo posvojiteljev, zato se strokovna delavka s kandidati za posvojitev pogovori o pomenu priprave in zrelosti tudi bližnje socialne mreže (s kom je odločitvi spregovoril, kakšna so stališča najbližjih sorodnikov itd.). Tako kot kandidati za posvojitev potrebujejo čas, da dozori v svoji odločitvi za posvojitev, ga potrebuje tudi njihova okolica. V nepripravljeno okolico pa bi bilo otroka škodljivo namestiti.^{37 xciii}

Strokovna delavka kandidate za posvojitev pred posvojitvijo otroka iz tujine vnaprej pripravi tudi na organizacijo ob premestitvi otroka iz matične države. Kandidate za posvojitev pripravi na časovno organizacijo, usklajevanje obveznosti kot na primer odsotnost v službi, dopust pred samo namestitvijo otroka, posvojiteljski dopust po posvojitvi itd.^{xciv} Ob prihodu otroka v državo posvojiteljev, slednje informira o dokumentaciji, ki jo je treba urediti po opravljeni posvojitvi (državljanstvo, matična številka, zdravstveno zavarovanje, davčna številka, posvojiteljski dopust itd.), o dokumentaciji, ki jo je treba posredovati po opravljeni posvojitvi v matično državo otroka ter o trajanju postopkov urejanja dokumentacije.^{xcv}

³⁶ Samopomirjevalno vedenje (umikanje, brezbržnost, sesanje prsta ali oblek, navijanje las okoli prsta, guganje, vrtenje glave ali udarjanje z glavo, pokrivanje ušes ...), samostimulativno vedenje (pretirane reakcije na običajne dražljaje, pretirana vznemirjenost, obsesivno dotikanje sebe in predmetov, nenavadne reakcije na nekatere senzorne stimulacije, spuščanje čudnih zvokov ...), samoobrambno vedenje (aktivno upiranje spremembam, povečana budnost za fizične gibe in ton glasu, napadalnost ali pretiran strah, zbiranje hrane ali predmetov). Nebogljenost, otopelost in izražanje nemoči. Pretirana prijaznost do vseh ljudi. Nadzorovanje in izogibanje (nenadno upiranje, čustvena spremenljivost, nasprotovanje družinskim članom, šolskim pravilom in rutini, izogibanje staršem), strah pred izgubo staršev, govorna deprivacija, zaostajanje v rasti, zastoj v razvojnih področjih.

³⁷ V kolikor par ali posameznik živi z razširjeno družino, lahko strokovna delavka pri izvedbi obiska na domu na pogovor povabi tudi druge, s katerimi bo otrok vsakodnevno prihajal v stik, jih spozna in z njimi spregovori o posvojitvi.

2.2.5.1. DELO S POSVOJITELJSKO DRUŽINO PO POSVOJITVI

V nekaterih primerih mednarodnih posvojitvev mora strokovna delavka podati zavezo za spremljanje otrok v posvojiteljski družini in o tem poročati matični državi otroka. S tovrstnim spremljanjem morajo predhodno soglašati tudi posvojitelji oziroma kandidati za posvojitvev. Tudi v primerih, ko tega matična država otroka ne zahteva, strokovna delavka posvojiteljem ponudi možnost za podporo in spremljanje razvoja otroka v novi družini. Družino povabi, da ostajajo v stikih, na katerih posvojitelji in otroci podelijo svoje izkušnje in se lahko v primeru dilem in težav obrnejo nanjo. V primeru težav strokovna delavka pravočasno odreagira in jim nudi strokovno pomoč.^{xcvi} Družino podpre, da zna zagotavljati otrokove potrebe, pripraviti otroka na novo okolje, jezik, ohranjati stik s prejšnjo kulturo in se privaja na novo, sledi dilemam staršev pri soočanju z novo dinamiko v družini. Otroku, ki pride v novo okolje, morajo posvojitelji primerno njegovi starosti, pojasniti, da je bil posvojen ter mu omogočiti, da ohrani/ pride v stik z izvorno kulturo, se z njo identificira tudi zaradi kulturnih pričakovanj okolja, v katerega pride otrok in razvoja pozitivne identitete.^{xcvii} Posvojiteljem strokovna delavka ponudi udeležbo v relevantnih socialnovarstvenih programih, jih spodbuja k ohranjanju stikov in krepitvi socialne mreže tudi z drugimi posvojiteljskimi družinami.^{xcviii}

4. PRIPOROČILA ZA DELO NA PODROČJU POSVOJITEV

DOSLEDNO IZVAJANJE KONCEPTOV SOCIALNEGA DELA PRI DELU NA PODROČJU POSVOJITEV

Socialne delavke bi morale tudi na področju posvojitve dosledno izvajati koncepte socialnega dela z družino. Zaradi pomanjkanja časa na CSD za socialno delo, to pogosto ni praksa. Pogosto je področje posvojitve na CSD obrobno delo, strokovne delavke, ki delajo na tem področju, pa imajo veliko dela na drugih področjih.

Da se delo na področju posvojitve pogosto osredotoči le na »golo sledenje postopku«, kažejo tudi izjave posvojiteljev, ki govorijo o tem, da imajo občutek nadzora, da bo nekdo presodil, ali lahko posvojijo otroka ali ne, zato pogosto raje prikrivajo za njih res pomembne boleče teme, ker menijo, da morajo ugajati nekemu, ki presoja.

IZPOPOLNJEVANJE STROKOVNIH DELAVK, KI OPRAVLJAJO DELO NA PODROČJU POSVOJITEV

Na področju posvojitve je ključno, da delo opravljajo strokovne delavke, ki znajo nagovoriti občutljive teme. Strokovna delavka, ki se na vsakih nekaj let sreča s tem področjem, to težko ustrezno izpelje.^{xciix} Znanje, ki ga morajo strokovne delavke uporabljati pri delu na področju posvojitve so: znanje, pridobljeno med študijem, znanje psihologije, pravna in zakonska podlaga, poznavanje socialnega dela z družino, pedagoško znanje ter predvsem izkušnje in medsebojno sodelovanje.^c

V skladu s tem bi bilo nujno, da se za strokovne delavke na področju posvojitve organizira redna izobraževanja, bodisi v okviru Socialne zbornice Slovenije, Fakultete za socialno delo ali Skupnosti centrov za socialno delo. Izobraževanja bi se morala izvajati v odliki dialoškega izobraževanja, kar pomeni, da se izhaja iz primerov s katerimi delajo strokovne delavke v praksi in se skupaj s strokovnjaki različnih strok, ustvarijo nova razumevanja.

Prav tako bi bilo treba, da se s prehodom odločanja na sodišča, oblikujejo regijske skupine za izobraževanje v tem smislu, da bodo sodniki in socialni delavci, ki bodo delali skupaj,

dobili tudi priložnost za dogovarjanje, kako bodo sodelovali in kako se bodo lotili tega skupnega dela.^{ci}

Eden od primerov dobre prakse, ki bi ga bilo vredno posnemati tudi na drugih CSD, je oblikovanje regijske intervizijske skupine na področju posvojitve (CSD Maribor, enota Tezno). Namen dela skupine je izmenjava izkušenj na področju dela in izdelava skupne regijske doktrine dela na področju posvojitve.

Pogosto je problem tudi ta, da strokovne delavke na področju posvojitve nimajo dovolj informacij, da imajo manj informacij kot kandidati za posvojitve, sploh kadar gre za posvojitve iz tujine. Tega si ne bi smeli dovoliti, če želimo storitev, enako za vse, ne le za tiste kandidate za posvojitve, ki posedujejo več virov (informacijski, finančni viri).

SKUPINSKE PRIPRAVE NA POSVOJITEV

Na nacionalni ravni bi bilo treba oblikovati regijsko mrežo izvajalcev skupinskih priprav na posvojitve, bodisi v okviru (regijskih) CSD, ki so se vzpostavili v okviru izvedene reorganizacije centrov za socialno delo, ali z vključevanjem drugih izvajalcev (društva, zasebni zavodi). Skupinska priprava bi morala biti možnost, ki bi bila ponujena vsem kandidatom za posvojitve in sicer brezplačno. V skladu s tem bi bilo treba izvajalcem, ki nimajo javnih pooblastil za izvajanje priprav na posvojitve zagotoviti vsaj delno podporo preko javnega razpisa MDDSZ.

Strokovnjaki na področju posvojitve^{cii} opozarjajo, da bi morale biti jedrne vsebine skupinskih priprav dogovorjene na ravni države. Zaradi obstoječih pomanjkljivosti bi moral biti cilj skupinskih priprav predvsem:^{ciii}

- Pridobivanje konkretnih in koristnih formalnopравnih informacij.
- Pridobivanje znanj o specifičnih situacijah, ki so povezane s posvojitvijo (npr. odprte posvojitve, podpora posvojenemu otroku, medkulturno učenje...).
- Pridobivanje samorefleksije o sebi, o delovanju s svojim partnerjem.
- Opolnomočenje kandidatov za posvojitve.
- Razumevanje izkušenj otrok, ki bodo posvojeni in njihovih potreb.
- Priprava staršev na posebno občutljivost za otroke, ki prihajajo iz institucij.

- Ozaveščanje okolij in različnih podsistemov (vrtec, šola) za detabuizacijo in destigmatizacijo posvojitev.

Z namenom, da bi uresničili te cilje bi bilo treba pripraviti strokovno verificiran program, ki bi ga pripravili strokovnjaki iz vseh za posvojitve relevantnih strok - strokovnjaki za socialno delo, psihologi, psihiatri, zdravniki ... ter strokovni delavci, ki posvojitve izvajajo v okviru svojega dela), posamezni izvajalci pa bi lahko jedrni program še nadalje dopolnjevali z dodatnimi vsebinami, ki bi se jim zdele primerne ali pa bi bile dogovorjene kot potrebne na podlagi sodelovanja s kandidati za posvojitev.

Kot dolgoročno usmeritev na področju priprav na posvojitev pa bi veljajo upoštevati priporočila strokovnjakov, glede organizacije optimalnega modela posvojitve. Raziskave izvedene na področju posvojitve^{civ} namreč močno poudarjajo potrebo po centralizaciji priprav na posvojitve, celo ustanovitev enega nacionalnega ali vsaj regijskih centrov, ki bi se ukvarjali s posvojitvami, saj bi implementacija takšne rešitve pomenila strokoven napredek - poenotenje strokovnega pristopa, timsko obravnavo, podporo tako potencialnim posvojiteljem kot biološkim staršem, ki se odločijo za posvojitev. Veljalo bi razmisliti tudi o ločitvi postopkov za izvajanja javnih pooblastil na področju posvojitve od strokovnih skupinskih priprav, saj gre pri trenutnem izvajanju posvojitvenih postopkov v bistvu za kolizijo vlog, strokovnih delavcev CSD celo konflikt interesov, kar kandidati za posvojitev doživljajo skozi percepcijo nadzora nad njimi.

SISTEM BAZENA POSVOJITELJEV

Dobra praksa iz tujine (primer Dunaja), ki bi jo bilo vredno posnemati tudi v Sloveniji, je t. i. sistem bazena posvojiteljev. To pomeni, da so vsi kandidati za posvojitev vključeni v enoten sistem, vendar pri posvojitvi konkretnega otroka organi odločanja ne gledajo na datum prijave kandidata za posvojitev. Sistem postavlja v ospredje korist otroka in zasleduje načelu, da iščemo otrokom primerne posvojitelje in ne obratno.

VEČJI POUK DELU PO POSVOJITVI

Posvojitelskim družinam bi bilo treba zagotoviti več podpore po posvojitvi, in sicer v obliki skupin, neformalnih druženj, mesečnih srečanj. Na oblikovanje identitet posvojenih otrok

in mladostnikov bi pomembno vplivala tudi ustanovitev programa za mladostnike, ki so bili posvojeni. V njem bi si lahko zaupali izkušnje, se spodbujali in si stali ob strani pri iskanju bioloških korenin.^{cv} Podporo izvajalcem tovrstnih programov bi bilo treba zagotoviti vsaj delno preko (že obstoječih) javnih razpisov MDDSZ.

MEDNARODNE POSVOJITVE

Republika Slovenija je v kontekstu mednarodnih posvojitvev država sprejema. V primerjavi z drugimi državami sprejema znotraj EU je med tistimi, katerih državljani posvojijo manjše število otrok.^{cvi} V letu 2018 je bilo iz tujine posvojenih 18 otrok^{cvi}, v obdobju 2005-2017 pa skupno 179 otrok, medtem ko je bilo znotraj EU v tem obdobju največ meddržavnih posvojitvev v Italiji (in sicer 41.202), Španiji (35.760) in Franciji (32.904).^{cvi} Osnovni problem ne le Slovenije, temveč tudi večine evropskih držav pa je, da je mnogo več zainteresiranih kandidatov za posvojitve, kot je na voljo otrok za posvojitve in so zato možnosti tudi za tovrstno posvojitve sorazmerno majhne.^{cix} Glede na zelo majhno število posvojitvev se strokovne delavke redko srečujejo s primeri posvojitvev ter težko strokovno in kompetentno opravljajo naloge v obstoječi obliki, ko se s posvojitvami ukvarjajo vsi CSD. Stremeti bi bilo treba k centralizaciji izvajanja posvojitvev na enem CSD, na katerem bi delovali strokovnjaki iz različnih področij³⁸ in bi lahko strokovno delali na tem kompleksnem področju. Iz intervjujev s strokovnjaki izhaja, da bi sicer postopek sprejema pisne prijave, s katero prijavitelji izrazijo željo za posvojitve in ugotavljanja primernosti prijaviteljev za posvojitve lahko opravljale strokovne delavke na 16 regijskih CSD, vendar pa mora psihosocialno podporo parov in pripravo na posvojitve opravljati en center z enotnim in verificiranim programom za vse pare, saj je za eno strokovno delavko trenutna naloga prezahtevna tudi zato, ker se znajde v dvojni vlogi - mandatu države in mandatu stroke.^{cx}

³⁸ Strokovnjaki socialnega dela, psihoterapije, psihologije itd.

5. VIRI

- Avanzo, M., 2015. Pogled posvojiteljev na posvojitve otrok iz Ruske federacije. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Berlec, K., 2016. Meddržavne posvojitve iz Republike Makedonije. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bauch, M., 2016. Iskanje bioloških staršev. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bevc, V., 1999. Posvojitev otrok: O pogumu in bolečini žensk, ki so oddale otroka v posvojitev. Ljubljana: DAG grafika.
- Bevc, V., 2014. Organizacijski dejavniki socialno varstvenega ukrepa posvojitve otrok in njihova protislovnost. Doktorska disertacija. Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede. Dostopno na : <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=44664> (6. 3. 2018).
- Bizant, U., 2013. Identiteta otroka, ki je bil posvojen. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Bizant, U., 2014. Dejavniki, ki vplivajo na identiteto posvojenega otroka. Socialno delo, 53, 2: 85-96.
- Bouwkamp, R., Bouwkamp, S., 2014. Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete: Pedagoška fakulteta: Inštitut za družinsko terapijo.
- Bowlby, J., 1988. A Secure Base. Clinical Applications of Attachment Theory. London: Tavistock, Routhledge.
- Bowlby, J., 1991. Attachment and Loss: Volume II, Separation: Anxiety and Anger. England: Penguin Books.
- Čaćinovič Vogrinčič, G., 1998. Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine. Ljubljana: Raziskovalno središče.
- Dreu, L., 2011. Svetovalno socialna služba. Ginekološka klinika Ljubljana. Univerzitetna naloga FSD, Neobjavljeno.
- Družinski zakonik (Uradni list RS, št. 15/17).

European Parliament, 2016. Briefing 2016. Adoption of Children in the European Union. Dostopno na:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583860/EPRS_BRI\(2016\)583860_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/583860/EPRS_BRI(2016)583860_EN.pdf) (9. 11. 2018).

Haaška Konvencija o varstvu otrok in sodelovanja pri meddržavnih posvojitvah (Uradni list RS, št. 14/99 - MP)

HCCH, 2018. 33: Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption. Dostopno na:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69> (9.11.2018).

Hindle, D., Shulman, G., 2008. The Emotional Experience of Adoption. A psychoanalytic perspective. London, New York: Routhledge.

Intervjuji s strokovnimi delavkami CSD (odgovori na vprašanja, posredovani s strani CSD Gorenjska (enota Kranj), CSD Spodnje Podravje (enota Ptuj), CSD Maribor (enota Tezno). 2018. IRSSV. Neobjavljeno.

Kraljić, S., 2019. Družinski zakonik: s komentarjem. Maribor: Poslovna založba MB.

Lancaster, C., Nelson, K. W., 2009. Where Attachment Meets Acculturation: Three Cases of International Adoption. *The Family Journal* 17, 4: 302-311.

Ličer, Z., 2012. Spolno zdravje, reproduktivno zdravje in varno materinstvo. *Socialno delo*, 51, 1: 1-6.

MDDSZ, 2018. Mednarodne posvojitve. Dostopno na:

http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/mednarodne_posvojitve/ (9. 11. 2018).

Postopki posvojitve v Republiki Sloveniji. 2018. PPT predstavitev. CSD Maribor. Neobjavljeno.

Priprava na posvojitve. 2016. Gradivo, pripravljeno v okviru prihoda češke delegacije na MDDSZ. CSD Kranj. Neobjavljeno.

Rapoša Tanjšek, P., Milošević Arnold, V., Čačinovič Vogrinčič, G., Rozman, V., Radonjič, N., Bole, M., Kovačec, A., Mikolič, M., Rajšel, S., 2002. Postopki, organizacija in standardi na področju posvojitve. *Socialno delo*, let. 41/1. 1-43.

Rapoša Tanjšek, P., Čačinovič Vogrinčič, G., Milošević Arnold, V., Rode, N., Mikolič, M., Rajšel, S., Bole Finžgar, M., Kovačec, A., Rozman, V., Zorko, E., 1999. Organizacija in standardi na področju posvojitve. *Raziskava*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Rezar, I., 2009. Mednarodne posvojitve kot oblika socialnega starševstva. *Socialno delo*, 48, 1/3: 51-64.

RTV Slo, 2009. Želim posvojiti otroka. Toda kako? Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/slovenija/zelim-posvojiti-otroka-toda-kako/207379> (14. 11. 2018).

Russia Beyond, 2018. Je v Rusiji sploh še kaj sirotišnic? Dostopno na: <https://si.rbth.com/zivljenje/82431-je-v-rusiji-spluh-se-kaj-sirot> (12. 11. 2018).

Stritar, A., 2015. Pomen priprave bodočih staršev na posvojitev otroka. Diplomsko naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Skupnost CSD Slovenije, 2017. Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD.

Šavli, N., 2009. Kako posvojiti otroka iz Rusije? Prvi koraki novih staršev. Pravna praksa. 28, 13: 15-17.

Šinkovec, E., 2010. Meddržavne posvojitve otrok iz vzhodno evropskih institucij v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Škrbec, A., 2013. Posvojitev skozi oči oseb, ki so bile posvojene. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

UK in Russia, FCO. Dostopno na: <http://ukinrussia.fco.gov.uk/en/help-for-british-nationals/living-inrussia/adoption-in-russia> (14. 11. 2018).

Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado Republike Slovenije in vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah (Uradni list RS, št. 15/07 - MO).

Zaviršek, D., Kopal, B., Čačinovič Vogrinčič, G., Urh, Š., Sobočan, A. M., Smolej, S., Dremelj, P., Žiberna, V., Klun, M., Rezar, I., 2009. Postopki, organizacija in standardi na področju posvojitve. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Inštitut RS za socialno varstvo. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/posvojitve_postopki_organizacija_standardi.pdf (9. 11. 2018).

Zaviršek, D., 2012. Notranje in meddržavne posvojitve: od osebnih izkušenj do dobre prakse: razvijanje novih strokovnih kompetenc v socialnem varstvu. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Zupančič E., 1987. Posvojen otrok, zaželen in ljubljjen, Občinska raziskovalna skupnost Ljubljana Center in Cankarjeva Založba, Ljubljana.

6. PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik za kandidate za posvojitev (CSD Gorenjska, CSD Maribor)

VPRAŠALNIK ZA BODOČE POSVOJITELJE

1. OSNOVNI PODATKI

Ime in priimek: žena _____
mož _____

Datum in kraj rojstva: žena _____
mož _____

Stalno bivališče: žena _____
mož _____

Začasno bivališče: žena _____
mož _____

Telefon : žena _____
mož _____

2. SPLOŠNI PODATKI

Zakonski stan _____

Izobrazba: žena _____
Mož _____

Zaposlitev in poklic: žena _____
Mož _____

Ali že imate otroka in če navedite starost otroka: _____

Drugi družinski člani s katerimi živite : _____

Sorodstveno razmerje z njimi: _____

3. STANOVANJSKI IN DRUGI POGOJI

- lastna hiša (površina): _____
- lastno stanovanje (površina): _____
- najemniško stanovanje (površina): _____

Način preživljanja:

- plača, pokojnina: _____
- dohodek iz kmetijske dejavnosti _____
- dohodek iz samostojne dejavnosti _____
- drugo: _____

Prevozno sredstvo: _____

4. ZDRAVSTVENO STANJE

Žena

Mož

5. DEJAVNOSTI ZAKONCEV OZ. DRUŽINE

Hobiji, preživljanje prostega časa, bralne navade, šport ipd. – opišeta za vsakega posebej in skupno

6. MATIČNA DRUŽINA

Velikost družine iz katere izhajate

Žena _____

Mož _____

Status matične družine :

– popolna, nepopolna: ženina družina _____
moževa družina _____

- kmečka, delavska, drugo

Ž _____

M _____

patologija in morebitne posebnosti družine v kateri ste odraščali

Žena

Mož

vrednote, stališča:

Žena _____

Mož _____

Vzgoja – opišite kakšne vzgoje ste bili deležni v dobi odraščanja:

Žena

Mož

7. MOTIV ZA POSVOJITEV

Kdo je pobudnik in kje ste se seznanili s to možnostjo

Kaj je bistveno vplivalo na vašo odločitev, da ste podali vlogo za posvojitev – navedite razloge zaradi katerih se odločate za posvojitev otroka?

8. STALIŠČE O POSVOJENIH OTROCIH IN NJIHOVI MATIČNI DRUŽINI

Žena _____

Mož _____

ali menite, da otrokovo poreklo bistveno vpliva na oblikovanje njegove osebnosti?

Žena _____

Mož _____

9. POSEBNE ŽELJE GLEDE ŠTEVILA, SPOLA IN STAROSTI OTROKA, DILEME

10. PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE

- s CSD
- z zdravstvom
- z vrtci in šolami
- drugo _____

11. ODPRTA POSVOJITEV – kaj vam to pomeni

Žena _____

Mož _____

12. STALIŠČA IN IZKUŠNJE

- *Kaj za vas pomeni biti dober starš?*

- Kaj bi spremenili v svojem lastnem otroštvu?

Žena:

Mož:

- Kaj bi pri vzgoji delali drugače, kot so delali vaši starši?

Žena:

Mož:

- Kaj imate pri sebi radi?

Žena:

Mož:

- Kaj bi spremenili pri sebi in v svoji družini?

Žena:

Mož:

- Kako boste vzgajali otroka, vzgojna pričakovanja in vedenja?

Ali imate kakšne izkušnje z vzgojo in skrbjo za otroka?

Žena:

Mož:

- Kaj vam pomeni disciplina?

Žena:

Mož:

- Kaj so za vas normalni problemi otroštva?

Žena:

Mož:

- Vaša pričakovanja v zvezi z otrokom, ki ga boste posvojili?

Žena:

Mož:

- Vaše stališče glede tega ali otroku povedati, da je posvojen in kdaj mu povedati?

Žena:

Mož:

13. VAŠE ŽELJE IN PRIČAKOVANJA V ZVEZI S POSVOJITVIJO
IN SODELOVANJEM S CENTROM ZA SOCIALNO DELO:

V _____ dne _____

Podpis:

PRILOGA 2: Anamnestični podatki o novorojencu (CSD Gorenjska, enota Kranj)

1

ANAMNESTIČNI PODATKI O NOVOROJENCU

I. PODATKI O OTROKU:

Podatki o otroku so pridobljeni: 1. osebno od matere 2. osebno od očeta 2. druge osebe(kdo): _____

Ime in priimek otroka: _____

Spol otroka: M Ž

Datum in kraj rojstva otroka: _____

EMŠO:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

DAVČNA ŠTEVILKA:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Državljanstvo: _____

Porodna teža: _____ Porodna višina: _____

Potek nosečnosti:

Potek poroda – posebnosti:

Zdravstveno stanje otroka, cepljenja, pregledi:

Ali otrok potrebuje kakšno posebno nego!

1. DA (kakšno)

2. NE

II. PODATKI O MATERI

Podatki o materi so pridobljeni: 1. osebno od biološke mame 2. druge osebe(kdo): _____

Ime in priimek: _____

Naslov stalnega bivališča: _____

Naslov dejanskega bivališča: _____

Datum in kraj rojstva: _____

EMŠO:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

DAVČNA ŠTEVILKA:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Državljanstvo: _____

Stan: samska poročena zunajzakonska zveza vdova neznan

Izobrazba:

OŠ	Nižja poklicna	Poklicna	Srednja	Fakulteta	Magisterij	doktorat

Status

Zaposlena	Brezposelna	Gospodinja	Upokojena	drugo

Zdravstveno stanje matere:

Kronične bolezni matere (alergije, sladkorna,...)	
Dedne bolezni v družini matere	
Ali je bila mati med nosečnostjo spremljana v posvetovalnici?	
Morebitna zdravila ali druge substance, ki jih mati uživala med nosečnostjo	
Drugo	

Ali je to prvi otrok matere ? DA NE

Sorojenci:

Ime in priimek:	Datum rojstva:

PRILOGA 3: Posvojitve tujega otroka v odsotnosti mednarodnih pogodb - primer Ruske federacije

Ruska federacija je podpisnica MKVO od leta 2000, vendar pa dokumenta ni ratificirala, zato zanjo ne velja in MDDSZ pri postopku ne more zagotoviti varnosti. Institut posvojitve je v Rusiji urejen v njenem Družinskem zakoniku, ki podrobno ureja pogoje za posvojitve in njen postopek. Slednjega prav tako urejajo drugi normativni akti s tega področja. Ruska zakonodaja dopušča, da otroke ruske državljanke (če otroku ni bilo možno najti ustrezne družine oz. ustreznega posvojitelja med državljani Rusije, ki živijo na njenem ozemlju, ali med sorodniki otroka, ne glede na njihovo državljanstvo ali prebivališče) posvojijo tujci ali osebe s ruskim državljanstvom, ki stalno bivajo v tujini in osebe brez državljanstva.^{cx1}

Slovenski državljani v Ruski federaciji lahko posvojijo otroka na podlagi zahteve naslovljene neposredno na organe te države.^{cxii} Postopek posvojitve se začne na željo kandidatov za posvojitve, ki na lokalno izpostavo Direktorata za posvojitve pri ruskem Ministrstvu za izobraževanje in znanost na območju, kjer želijo posvojiti otroka, naslovijo pisno prijavo, s katero izrazijo željo za posvojitve, potem ko na organu matične države zaključijo ugotoviteljni postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitve. V njihovem imenu lahko ta postopek prične izbrana mednarodna agencija ali ustanova, ki pa je potrjena s strani ruske vlade. Na omenjeno enoto pristojnega državnega urada sporočijo svoje osebne podatke ter želje v zvezi z otrokom, ki ga želijo posvojiti (starost, spol, (ne)oviranost itd.).^{cxiii}

Državljan tuje države, ki želi posvojiti otroka iz Ruske federacije mora podati pisno izjavo s prošnjo za posredovanje podatkov o otrocih iz evidence podatkov o otrocih brez skrbi staršev.^{cxiv} Ta evidenca vsebuje podatke o otrocih, ki so ostali brez skrbi in vzgoje staršev, in za katere pristojni organ ni našel primerne družine. Evidenca vsebuje tudi podatke o tistih ruskih državljanih, ki želijo posvojiti otroka, saj imajo, kot že rečeno, prednost pred tujimi državljani. Podatki iz evidence otrok, ki se lahko oddajo v posvojitve, so na voljo šele po preteku šestih mesecev od vpisa teh podatkov v register.^{cxv}

Kot dokazilo za izpolnjevanje pogojev morajo državljani Ruske federacije, ki imajo stalno prebivališče lahko tudi v tujini ter tuji državljani in osebe brez državljanstva, priložiti:

- dokument, ki potrjuje najdbo otroka, ki naj bi odšel v posvojitev, v evidenci podatkov (od vpisa otroka v evidenco podatkov mora preteči najmanj šest mesecev) in
- dokument, ki potrjuje dejstvo, da ni bilo možno najti ustrezne družine ustrezne družine oz. ustrezne osebe, ki želi posvojiti otroka, med državljani Rusije, ki živijo tam, ali med sorodniki otroka, ne glede na njihovo državljanstvo ali prebivališče.^{cxvi}

Dokumente, ki jih izda tuja država, mora pred pošiljanjem na sodišče Ruski federaciji potrditi oziroma mednarodno overiti sodno zapriseženi prevajalec, biti morajo apostilirani. Prevod se overi v prostorih konzulata Ruske federacije v državi kandidata za posvojitev, kjer so bili dokumenti izdani, ali pri notarju na ruskem ozemlju.^{cxvii}

Postopek posvojitve v Ruski federaciji je zapleten, saj je pisni prijavi, s katero kandidati izrazijo željo za posvojitev za posvojitev potrebno priložiti različne dokumente, katerih seznam pa se z leti spreminja. Poleg tega pa postopek posvojitve ni enak za vse regije v Ruski federaciji. Vso dokumentacijo je treba zbrati v treh izvornikih (ali en izvornik in dve overjeni kopiji), v dokumentih je treba najprej navesti najprej ime žene, nato moža, ter jo nato posredovati na oddelek za družinsko in mladinsko politiko v Moskvo.^{cxviii}

Pisni prijavi, s katero kandidati izrazijo željo za posvojitev otroka iz Ruske federacije³⁹, je po zadnjih podatkih⁴⁰ potrebno priložiti naslednja potrdila ali listine:

- končni sklep CSD (skupna ocena in mnenje o življenjskih razmerah kandidatov ter možnostih biti posvojitelj);
- zavezo CSD, da bo nadzoroval razmere, v katerih bo posvojeni otrok odraščal;

³⁹ V njej je potrebno navesti: izobrazbo obeh kandidatov, poklic, kje živita in s čim se ukvarjata v prostem času; zeleno starost otroka, zdravstveni status otroka, spol, število otrok; zagotovilo za skrb za otrokovo brezskrbno otroštvo in ustrezno izobrazbo; datum in podpis kandidatov za posvojitev.

⁴⁰ Leta 2014 (Avanzo, 2015).

- zavezo CSD, da bo priglasil posvojenega otroka, (da bo Konzularni oddelek Veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani posredoval fotokopijo potnega lista otroka, v kolikor tega ne storijo posvojitelji sami);
- psihološko mnenje CSD;
- socialno poročilo CSD;
- pedagoško mnenje CSD, v kolikor ima CSD pedagoga;
- potrdilo CSD o prijavi osebe kot kandidata za posvojitev;
- potrdilo CSD o opravljenem »pripravljalnem seminarju« za posvojitelje;
- potrdilo socialnega delavca, da je zaposlen na CSD in ime opravljen strokovni izpit;
- foto album (14 fotografij posvojiteljev, bivanjskih prostorov in okolice, z žigom jih overi CSD);
- izpis iz zemljiške knjige ali najemniško pogodbo (dva izvoda);
- seznam in pisni opis vseh stanovanjskih prostorov ter njihove velikosti;
- izjava o skupnem premoženju;
- zavezo kandidatov za posvojitev, o pošiljanju poročil in zavezi, da bodo v treh mesecih priglasili posvojenega otroka v registracijo na Konzularnem oddelku Veleposlaništva Ruske federacije v Sloveniji;
- zavezo kandidatov za posvojitev, da bodo CSD dovolili spremljanje življenjskih razmer in posvojenca;
- overjeni kopiji potnih listov obeh kandidatov za posvojitev;
- izpisek iz poročne matične knjige oziroma rojstni list pri samskih osebah (overjen pri Veleposlaništvu Ruske federacije);
- potrdilo za vsakega kandidata za posvojitev posebej, da mu ni odvzeta starševska skrb in poslovna sposobnost;
- potrdilo ministrstva za pravosodje, da kandidati za posvojitev niso obsojeni za kazniva dejanja;
- potrdilo okrajnega sodišča, da kandidatom za posvojitev ni izdana obsodilna sodba;
- potrdilo o zaposlitvi in plači za zadnje tri mesece, za vsakega kandidata za posvojitev posebej, z razvidno bruto in neto višino plače;
- potrdilo o povprečni in minimalni plači v Sloveniji;

- potrdilo banke o odprtju bančnega računa, za vsakega kandidata za posvojitev posebej;
- potrdilo banke o stanju na računih obeh kandidatov za posvojitev;
- rusko anketo (»anketa graždanina« - anketni list državljana, ki v ruski federaciji želi posvojiti otroka v svojo družino);
- potrdilo MDDSZ glede krajevne in stvarne pristojnosti CSD;
- zdravniška spričevala za vsakega kandidata za posvojitev posebej (zdravstvena potrdila izdajo naslednji specialisti: internist, infektolog, dermatovenerolog, ftizolog, nevropatolog, onkolog, psihiater in specialist za zdravljenje zasvojenosti od drog, alkohola);
- potrdilo, da bo Republika Slovenija priznala tujo sodno odločbo;
- notarsko potrdilo, kako slovenska zakonodaja ureja posvojitve;
- potrdilo CSD, da je pregledal zbrano dokumentacijo in da so vso zbrano dokumentacijo izdali pristojni organi z »apostille« in žigom Veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani.^{cxix}

Okvirno dva meseca po prejetju dokumentacije odvetnik kandidate za posvojitev pokliče in povabi na *prvi obisk* v Moskvo. Skupaj z odvetnikom na prvem obisku kandidati za posvojitev obišejo Urad za mladinsko politiko, kjer revidirajo potrebne prevedene apostilirane in overjene dokumente (poročni list, kopije potnih listov - prva stran in stran, kjer se nahaja viza ter je viden datum vstopa v Rusko federacijo, kopije letalskih kart). Kandidate za posvojitev spremlja prevajalec, ki mora imeti s seboj potni list in diplomu. Sledi kratek pogovor na temo življenjskega poteka kandidatov za posvojitev in predstavitev dokumentacije otrok (fotografija, znani podatki o starših, kratka zgodovina otrok in njihova zdravstvena anamneza), izbranih za kandidate. Nato dobijo dovoljenje za obiske otroka, izbranega za posvojitev. V času bivanja v Moskvi se lahko otroka obiskuje dvakrat dnevno po dve uri, v kolikor je ta nameščen v sirotišnici, je to odvisno od programa sirotišnice in starosti otroka.^{cxx}

Čez dva meseca se odvije *drugi obisk*, ki je namenjen obravnavi na sodišču, v spremstvu odvetnika, ki kandidate za posvojitev zastopa, zapriseženega sodnega tolmača prevajalca in predstavnika sirotišnice (v kolikor je otrok v njej nameščen). Zaslišanje je sestavljeno iz

vprašanj na temo dokumentacije o posvojitvi⁴¹, življenjskega standarda in pričakovanega načina skrbi in vzgoje za otroke. Po obravnavi sodišče poda sklep, nato par tri tedne čaka na pravnomočnost sklepa in dokončanje preostalih administrativnih postopkov.^{cxxi}

Na *tretjem obisku* v Moskvi kandidati za posvojitev prejmejo pravnomočne dokumente (sklep sodišča, spričevalo o posvojitvi in otrokov potni list) in na oddelku za vizume vložijo prošnjo za otrokov potni list. Na Veleposlaništvu Republike Slovenije zaprosijo za slovensko vizo za otroka in izdajo slovenskega potnega lista za vrnitev t. i. »začasnega« potnega lista (za to so potrebne barvne fotografije). Za izhod iz Ruske Federacije se uporabi otrokov ruski potni list, za vstop v Slovenijo pa slovenski potni list. Po nekaterih podatkih posvojitelji odpeljejo otroka domov na tretjem obisku, spet po drugih pa na četrtem obisku.^{cxxii}

Po prihodu v Republiko Slovenijo posvojitelji pridobljene dokumente (originalno, pravnomočno in apostilirano spričevalo o posvojitvi ter drugi dokumenti in prevodi) predložijo na okrožno sodišče in sicer na Oddelek za mednarodne overitve. Dokumente, ki jih izda slovensko sodišče, predložijo matičnemu uradu, ki otroka priglasil (ga vpiše v matični register in mu priglasil državljanstvo Republike Slovenije), otrok dobi svoj EMŠO in se mu uredi zdravstveno zavarovanje^{cxxiii}. Po veljavni zakonodaji Ruske federacije otrok ruski državljan kljub posvojitvi v tujo državo ohrani rusko državljanstvo. Odvzeti ga je mogoče ob ugoditvi prošnji posvojiteljev, pod pogojem če otrok dobi državljanstvo države, v kateri prebiva posvojitelj.^{cxxiv}

Po opravljenem postopku posvojitve je potrebno dokument priglasitve državljanstva Veleposlaništvu Ruske federacije skupaj s kopijo otrokovega potnega lista posredovati odvetniku na sodišče v Moskvo. Poleg tega je potrebno omenjeni kontaktni osebi redno posredovati tudi poročila CSD in sicer:

⁴¹ Kandidati za posvojitev s seboj prinesejo potrdilo o nekaznovanosti, potrdilo osebnega zdravnika, da je oseba zdrava in potrdilo, da oseba nima AIDS-a, sifilisa, hepatitisa A in B (vse na enem izvidu). Dokumenti morajo biti prevedeni in apostilirani ter ne smejo biti starejši od treh mesecev. Kandidati za posvojitev mora s seboj prinesiti tudi slike s prvega obiska otroka.

- v prvem letu dve poročili (na šest mesecev),
- v drugem letu eno poročilo.^{cxxv}

Specifična situacija otrok iz Ruske federacije so praviloma travmatične izkušnje iz življenja pred posvojitvijo. Večina otrok je svoje prve mesece (ali celo leta) preživela v institucijah, predvsem sirotišnicah.^{cxxvi} Po zadnjih podatkih sicer število otrok brez staršev in bivanja letih v institucijah upada, vendar še vedno znaša 47,8 tisoč (pred petimi leti je na seznamu bilo 68,8 tisoč sirot, pred desetimi leti pa kar 115,6 tisoč).^{cxxvii}

PRILOGA 4: Postopek posvojitve tujega otroka na podlagi bilateralnega sporazuma - primer Makedonije

Kot že rečeno, je vlada Republike Slovenije sklenila Bilateralni sporazum z vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah (Ur. l. RS, št. 15/07 - MO), ki je v veljavo stopil leta 2008, z namenom natančno določiti postopek poteka posvojitve.^{cxxviii} Bilateralni sporazumi naj bi zmanjšali birokratske postopke - odpadejo na primer postopki o priznanju tuje odločbe na slovenskem pristojnem sodišču, če je skladna z našim pravnim redom (sodna odločba velja namreč le v državi, v kateri je izdana). Prav tako je v sporazumih določeno, kakšen mora biti postopek, kaj obsega, kdo so akterji^{cxxix}. Sporazum je bil pripravljen na podlagi MKVO in določa: temeljne pogoje, ki jih morata izpolnjevati posvojitelj in otrok, postopek posvojitve, osrednja organa (MDDSZ Republike Slovenije in Ministrstvo za delo in socialno politiko Republike Makedonije) ter pooblaščenice organe za izvajanje meddržavnih posvojitve (CSD), ureditev izstopa iz matične države ter vstopa in prebivanja otroka v državi sprejema ter ureditev zdravstvenega zavarovanja v času namestitve v družino z namenom posvojitve.^{cxxx} Vendar pa se v praksi kaže zelo otežena možnost izvedbe posvojitve iz Republike Makedonije.

Osebe, ki želijo posvojiti otroka iz Republike Makedonije vložijo pisno prijavo, s katero izrazijo željo za posvojitve pri pristojnem organu države, v katerem prebivajo - torej krajevno pristojnem CSD. Poleg te, priložijo še sledeče listine:

- Življenjepis - napišeta ga in podpišeta kandidata za posvojitev.
- Poročilo centra za socialno delo z mnenjem o primernosti za posvojitev.
- Socialno poročilo centra za socialno delo.
- Psihološko poročilo centra za socialno delo.
- Izpisek iz matičnega registra o rojstvu kandidatov za posvojitev.
- Izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi.
- Potrdilo o stalnem prebivališču.
- Potrdilo o državljanstvu.

- Zdravniško potrdilo.
- Dokazilo o izobrazbi.
- Potrdilo o zaposlitvi in prihodkih (za zadnje tri-šest mesecev) (delodajalec ali davčna uprava).
- Potrdilo o nekaznovanosti (Ministrstvo za pravosodje; potrdilo sodišča, da kazenski postopek ne teče).
- Potrdilo, da kandidatom za posvojitev ni odvzeta starševska skrb.
- Potrdilo, da kandidatom za posvojitev ni odvzeta poslovna sposobnost.
- Dokazilo o lastništvu, solastništvu ali najemu stanovanja ali hiše (izpisek iz zemljiške knjige, kupoprodajna oz. najemna pogodba) in vrednosti nepremičnine.
- Dokazilo o lastništvu avtomobila in vrednosti le-tega.
- Dokazilo o morebitnem lastništvu počitniškega objekta in vrednosti le-tega.^{cxxxii}

Dokumenti morajo biti predloženi v originalu oz. overjenem prepisu ter s prevodom po sodnem tolmaču v makedonski jezik.^{cxxxii}

Po prejemu pisne prijave, s katero prijavitelji izrazijo željo za posvojitev, CSD povabi prijavitelje na informativen pogovor, ki tako kot pri notranjih posvojitvah služi podajanju osnovnih informacij o posvojitvi, o pogojih za posvojitev, o specifičnosti posvojiteljske stvarnosti, o pomenu priprav na posvojitev in o možnostih vključitve v ustrezne programe priprave na posvojitev. Ravno tako sledi drugi poglobljeni svetovalni pogovor strokovne delavke s prijavitelji, ki je namenjen skupnemu ocenjevanju motivov za posvojitev in pričakovanj v zvezi s posvojitvijo, življenjskim izkušnjam, partnerskemu odnosu, skupni ocenitev realnih možnosti za posvojitev. Poteka tudi priprava zapisnika. Sledi poglobljen pogovor s psihologinjo in obisk strokovnih delavcev na domu.^{cxxxiii}

CSD pridobiva z zakonom določeno dokumentacijo o izpolnjevanju pogojev za posvojitev, poda strokovno mnenje o primernosti prijavitelja za posvojitev s poudarkom na specifičnost medkulturne posvojitve in ohranjanja otrokove identitete, mu dodeli status kandidata za posvojitelja in podatke vnese v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje. Dokumentacijo odstopi dokumentacijo Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Če MDDSZ na podlagi poročila CSD oceni, da je kandidat za posvojitev primeren, ker izpolnjuje vse pogoje za posvojitev, pošlje pisno prijavo, s katero izrazi željo za posvojitev z ustrezno dokumentacijo osrednjemu organu matične države in obvesti kandidata. Ta pa pošlje vso prejeto dokumentacijo pooblaščenemu organu matične države, ki preveri, ali so za otroka, ki se daje v posvojitev izpolnjeni vsi pogoji za posvojitev po nacionalni zakonodaji. Na podlagi tega pripravi poročilo s podatki o otrokovi identiteti, primernosti za posvojitev, poreklu, družinskemu okolju, socialni in zdravstveni anamnezi otroka in njegove družine ter o morebitnih posebnih potrebah otroka in vso to dokumentacijo posreduje osrednjemu organu matične države.^{cxxxiv}

Če osrednji organ oceni, ali so pogoji za meddržavno posvojitev na strani otroka v celoti izpolnjeni, potem pooblaščen organ matične države izmed kandidatov iz države sprejema izbere najprimernejšega kandidata in poročilo in dokumentacijo o otroku pošlje osrednjemu organu države sprejema (MDDSZ) ter ga obvesti o obdobju namestitve z namenom posvojitve v skladu z zakonodajo matične države, ki pa ne sme biti daljše od enega leta.^{cxxxv}

MDDSZ obvesti izbrane kandidate za posvojitev in mu posreduje podatke o otroku, vendar pa pri tem ne sme razkriti identitete otroka in njegovih biološki staršev. Par, ki namerava posvojiti otroka, ne podlagi podatkov o otroku s pisno izjavo izrazi svoje dokončno strinjanje s posvojitvijo, ki jo MDDSZ pošlje osrednjemu organu matične države.^{cxxxvi}

Pristojni organ matične države sprejme odločitev o namestitvi z namenom posvojitve otroka v družino. Del namestitve se odvije v Republiki Makedoniji, preostanek pa lahko otrok biva na domu para, ki bo otroka posvojil^{cxxxvii}. Da kandidati za posvojitev spoznajo otroka in pridobijo potrebne dokumente kandidati odpotujejo v Makedonijo dvakrat. Na prvem obisku se srečajo z otrokom in nato sledi adaptivna doba, ko skupaj bivajo od enega do dveh mesecev. Nato otroka odpeljejo v Slovenijo. Na drugem obisku se sestane komisija za posvojitev in preveri vse podatke o življenju otroka in dokončno potrdi posvojitev^{cxxxviii}. Ves čas se bivanje otroka spremlja in pooblaščen organ RS pošilja poročila v matično državo. Na podlagi poročil osrednji organ RM odloči, ali se otrok lahko posvoji s strani izbranih kandidatov in na podlagi pozitivne odločbe izda odločbo o posvojitvi.^{cxxxix}

Prednost postopka na podlagi sklenjenega Bilateralnega sporazuma so po mnenju posvojiteljev nižji stroški postopka, brezplačno pridobivanje dokumentacije MDDSZ in CSD, večja varnost pred zlorabami v postopku. Slabost pa slabo poznavanje postopka nekaterih strokovnih delavcev, MDDSZ in pristojnih organov v Makedoniji, saj se postopek redko izvaja, dolgi postopki zaradi komunikacije med CSD in MDDSZ ter organi Republike Makedonije in želje po podkupninah s strani nekaterih organov v Makedoniji.^{cxl}

KONČNE OPOMBE

i Nezavezujoči pravni akti OZN: (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948; Mednarodni pakt o političnih in državljskih pravicah, 1966; Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 1966; Deklaracija A/Res/41/85 o socialnih in pravnih načelih glede varstva in dobrega počutja otrok s posebnim poudarkom na spodbujanju rejništva ter posvojitvev na nacionalni in mednarodni ravni, 1986; Konvencija o otrokovih pravicah z Izbirnim protokolom h Konvenciji o otrokovih pravicah glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije (MIPKOP), 1989; Smernice za izvajanje rejništva in posvojitvev na državni in meddržavni ravni, 1966; Resolucija (A/63/241) Generalne skupščine o pravicah otrok, 2008; Resolucija (A/64/434) o smernicah za alternativno oskrbo otrok, 2010 (Kraljić, 2019).

Pravni dokumenti Sveta Evrope: Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, 1950; Evropska socialna listina, 1961; Evropska konvencija o posvojitvah (revidirana leta 2008), 1967; Resolucija (77) 33 o namestitvi otrok, 1977; Priporočilo R (84) Odbora ministrov državam članicam o starševski odgovornosti, 1984; Priporočilo R (94) Odbora ministrov državam članicam o usklajenih in celovitih družinskih politikah, 1994; Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, 1996; Priporočilo R (98) Odbora ministrov o participaciji otrok v družinskem in socialnem življenju, 1998; Priporočilo Parlamentarne skupščine 1443 (2000) o mednarodnih posvojitvah, 2000; Bela knjiga o načelih v zvezi z ustavnavljanjem in pravnimi posledicami starševstva, 2001; Priporočilo Rec (2006) 19 Odbora ministrov državam članicam o politiki za podporo pozitivnem starševstvu, 2006; Priporočilo CM/Rec (2011) 12 Odbora ministrov državam članicam o otrokovih pravicah in socialnih storitvah, prijaznih do otrok in družin, 2011 (Kraljić, 2019).

Evropska unija: Resolucija Evropskega parlamenta z dne 19. januarja 2011 o mednarodnih posvojitvah v Evropski uniji, 2011; LEUTP (24. člen), 2012; Resolucija Evropskega parlamenta z dne 28. aprila 2016 o varstvu otrokove koristi v EU na podlagi peticij, naslovljenih na Evropski parlament, 2016 (Kraljić, 2019).

Haaška konferenca za mednarodno zasebno pravo: Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah, 1993 (Kraljić, 2019)

ii CSD Maribor v Kraljić, 2019:794

iii Kraljić 2019

iv Kraljić 2019

v Kraljić 2019

vi Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018

vii Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018

viii Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018

ix Zaviršek 2012: 202

x Zaviršek 2012: 202

xi Stritar 2015

xii Postopki posvojitvev v RS, PPT predstavitev, Maribor, marec 2018

xiii Kraljić 2019

xiv Kraljić 2019

xv Kraljić 2019

xvi	Kraljić 2019
xvii	Kraljić 2019
xviii	Kraljić 2019
xix	Kraljić 2019
xx	Kraljić 2019
xxi	Kraljić 2019
xxii	Rajgelj in Zaviršek, v Zaviršek 2012
xxiii	Sobočan, v Zaviršek 2012
xxiv	Sobočan, v Zaviršek 2012
xxv	Rajgelj in Zaviršek, v Zaviršek 2012
xxvi	Bevc 1999, Dreu 2011, Ličer 2012.
xxvii	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xxviii	Stritar 2015
xxix	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik) in Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018
xxx	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik) in Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018
xxxi	Bevc 1999
xxxii	Intervju s strokovnimi delavkami CSD, IRSSV 2018
xxxiii	Bevc 1999
xxxiv	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018, (Hudobivnik) in Bizant 2013
xxxv	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xxxvi	Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018, Bizant 2013
xxxvii	Bevc 1999
xxxviii	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xxxix	Bizant 2013
xl	Bevc 1999
xli	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xlII	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xlIII	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik) in Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018
xlIV	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xlV	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
xlVI	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik), Bizant 2013
xlVII	McRoy in Grotevant v Bevc 1999
xlVIII	Zaviršek 2012, Bizant 2014, Bauch 2016
xlIX	Bizant 2014
l	Bauch 2016
li	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
lii	Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018
liii	Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018
liV	L'Abate, Mertens v Čačinovič Vogrinčič 1998
liV	Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)

-
- lvi Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Bizant)
- lvii Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Ptuj)
- lviii Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
- lix Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Bizant)
- lx Rapoša Tajnšek et al. 1999
- lxi Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
- lxii Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Bizant)
- lxiii Bauch 2016
- lxiv Schecher in Bertocci 1990 v Škrbec 2013
- lxv Bizant 2014
- lxvi Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
- lxvii Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Ptuj)
- lxviii Bauch 2016
- lxix Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Bizant)
- lxx Kraljić 2019
- lxxi http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/mednarodne_posvojitve/
- lxxii Intervju s socialno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
- lxxiii Kraljić 2019
- lxxiv Kraljić 2019
- lxxv Kraljić 2019
- lxxvi Kraljić 2019
- lxxvii Kraljić 2019
- lxxviii http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/mednarodne_posvojitve/
- lxxix Kraljić 2019
- lxxx Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, 2017; Družinski zakonik, MDDSZ 2018.
- lxxxi Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik), Berlec 2016
- lxxxii Intervju s strokovnimi delavkami CSD, IRSSV 2018, Intervju s predstavnicama društva Deteljica, IRSSV 2018
- lxxxiii Intervju s strokovnimi delavkami CSD, IRSSV 2018
- lxxxiv Bevc v RTV Slo 2009
- lxxxv Bizant 2014
- lxxxvi Hindle in Shulman 2008
- lxxxvii Zaviršek 2012
- lxxxviii Šinkovec 2010
- lxxxix Zaviršek 2012, Bizant 2014
- xc Lancaster in Nelson 2009 v Bizant 2013, Zaviršek 2012
- xci Zaviršek 2012
- xcii Zaviršek 2012, Intervju Nina Mešl, IRSSV 2018
- xciii Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
- xciv Intervju s strokovno delavko CSD, IRSSV 2018 (Hudobivnik)
- xcv Avanzo 2015

-
- cxxxiv Zakon o ratifikaciji sporazuma med vlado republike Slovenije in vlado Republike Makedonije o meddržavnih posvojitvah - BMKMP, 2017
- cxxxv BMKMP 2007
- cxxxvi BMKMP 2007
- cxxxvii BMKMP 2007
- cxxxviii Berlec 2016
- cxxxix BMKMP 2007
- cxl Berlec 2016